

EUROPEISKA GEMENSKAPERNAS KOMMISSION

Bryssel den 29.11.1995
KOM(95) 590 slutlig

Vitbok om utbildning

LÄRA OCH LÄRA UT

* * *

PÅ VÄG MOT KUNSKAPSSAMHÄLLET

"Man måste våga undersöka allt, diskutera allt, till och med undervisa om allt."

Condorcet

FÖRORD

Denna vitbok är ett led i ett arbete som syftar till att lägga fram en analys tillsammans med riktlinjer för åtgärderna inom utbildningsområdet. Den är en konkretisering av vitboken *Tillväxt, konkurrenskraft och sysselsättning* som betonade vikten av immateriella investeringar, särskilt i utbildning och forskning, för Europa. Sådana investeringar i kunskap och kompetens spelar nämligen en avgörande roll för våra samhällens sysselsättning, konkurrenskraft och sammanhållning. Vitboken läggs fram inför Europeiska rådet i Madrid, vilket begärdes i slutsatserna från Europeiska rådet i Cannes, där det underströks att ***"politiken för utbildning och lärlingsutbildning, vilka utgör viktiga faktorer för att förbättra sysselsättningen och konkurrenskraften, bör förstärkas, och i synnerhet den som rör vidareutbildningen"***.

Det bör erinras om att, enligt artiklarna 126 och 127 i Maastrichtfördraget, gemenskapen *"skall bidra till utvecklingen av en utbildning av god kvalitet genom att främja samarbetet mellan medlemsstaterna och genom att vid behov stödja och komplettera deras insatser"* samt *"genomföra en yrkesutbildningspolitik som skall understödja och komplettera medlemsstaternas insatser"*.

Dessa artiklar ger en tydlig bakgrund till den debatt som kommissionen i och med denna vitbok vill inleda under år 1996, som Europaparlamentet och rådet har beslutat att göra till **Europaåret för livslångt lärande**.

I vitboken beskrivs först utmaningarna och de tänkbara utvecklingarna analyseras. Därefter presenteras med utgångspunkt i närhetsprincipen åtgärder som bör genomföras på nationell nivå och stödåtgärder som bör ske på gemenskapsnivå. Bland de åtgärder som bör inledas på Europainivå redan 1996 ställer de viktigaste av de föreslagna initiativen upp följande mål:

- Att främja tillägnande av ny kunskap.
- Att närma skola och företag till varandra.
- Att bekämpa utslagningen.
- Att ge färdigheter i tre europeiska språk.
- Att behandla materiella investeringar och investeringar i utbildning på ett likvärdigt sätt

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

INLEDNING	5
DEL 1: UTMANINGARNA	9
I Drivkraften för utvecklingen: tre revolutioner	9
A <i>IT-revolutionen</i>	10
B <i>Globaliseringen</i>	11
C <i>Den naturvetenskapliga och tekniska kulturen</i>	11
II Ett första svar som sätter allmänbildningen i centrum	13
A <i>Att inse tingens betydelse</i>	14
B <i>Förståelse och kreativitet</i>	15
C <i>Bedömning och beslut</i>	15
III Ett andra svar: att utveckla förutsättningar för anställning och verksamhet	16
A <i>Vilka förutsättningar krävs?</i>	17
B <i>Hur kan var och en skaffa sig förutsättningar för arbetslivet?</i>	18
IV Vägar för framtiden	25
A <i>Avslutning av principdebatterna</i>	26
B <i>Den centrala frågan: ökad flexibilitet</i>	26
C <i>Aktuella tendenser i medlemsstaterna</i>	27
D <i>Nya utvecklingsvägar</i>	29

DEL 2:	ATT BYGGA ETT KUNSKAPSSAMHÄLLE	32
I	DET FÖRSTA ALLMÄNNA MÅLET: "Att främja tillägnande av ny kunskap"	35
	A <i>Erkännande av kompetens</i>	35
	B <i>Rörlighet</i>	36
	C <i>Pedagogiska multimedieprogram</i>	36
II	DET ANDRA ALLMÄNNA MÅLET: "Att närma skola och företag till varandra"	39
	A <i>Lärlingssystemet</i>	40
	B <i>Yrkesutbildning</i>	40
III	DET TREDJE ALLMÄNNA MÅLET: "Att bekämpa utslagningen"	43
	A <i>Skolor för en andra chans</i>	43
	B <i>Europeisk volontärtjänst</i>	45
IV	DET FJÄRDE ALLMÄNNA MÅLET: "Att ge färdigheter i tre gemenskaps-språk"	47
V	DET FEMTE ALLMÄNNA MÅLET: "Att behandla materiella investeringar och investeringar i utbildning på ett likvärdigt sätt"	50
	Allmänna slutsatser	53
	Bilaga 1 – Några fakta och sifferuppgifter	55
	Bilaga 2 – Exempel på gemenskapsprogram inom utbildningsområdet	58
	Bilaga 3 – Alyat Hanoar – en utbildningsmodell	62
	Bilaga 4 – Erfarenheterna av "Accelerated Schools" i USA	64

INLEDNING

Sedan flera år tillbaka har det gjorts ansträngningar, som visat sig fruktlösa, för att motverka arbetslösheten i Europa. Nya arbetstillfällen har visserligen skapats under perioder då det åter rått högre tillväxt, men detta har inte förmått ändra tendensen på lång sikt. Långtidsarbetslösheten består och utslagningen, särskilt bland de unga, ökar i sådan omfattning att den utvecklas till vårt största samhällsproblem.

Utbildningen framstår som det sista återstående botemedlet mot arbetslöshetsproblemen. Man kan förvåna sig över att den uppmärksamhet utbildningen har fått har kommit så sent och att det har krävts en lågkonjunktur för att framkalla den. Samtidigt kan man inte begära att utbildningsinsatser ensamma skall kunna råda bot på kollektiva brister av en omfattning som de inte kan stå i relation till. Utbildningen kan självklart inte ensam lösa sysselsättningsfrågan eller mer allmänt frågan om konkurrenskraften inom industrin och tjänstesektorn. Ytterligare en faktor är att Fördraget om Europeiska unionen visserligen gjorde utbildningen till ett verksamhetsområde för gemenskapen, men samtidigt uttryckligen föreskriver att Europa bara kan ingripa med stöd och kompletteringar till medlemsstaternas åtgärder.

Ändå är det sant att länderna i Europa i dag inte längre har något val. För att kunna bevara sina positioner och fortsätta att vara en referenskälla för resten av världen måste de komplettera de framsteg som gjorts i den ekonomiska integrationsprocessen med mer betydande investeringar i kunskap och kompetens.

Kommissionen fastställde de allmänna ramarna för sin analys i vitboken *Tillväxt, konkurrenskraft och sysselsättning*, som tillkom på initiativ av Jacques Delors. Den underströk att utbildningsutvecklingen är en av förutsättningarna för att det skall växa fram en ny tillväxtmodell som skapar flera arbetstillfällen.

Europeiska rådet bekräftade denna inriktning i den slutkommuniké som antogs i Essen i december 1994. Med stöd av rapporten från den rådgivande gruppen för konkurrenskraft bekräftades dessa slutsatser på nytt i Cannes i juni 1995.

Detta är en dubbel utmaning. Det gäller först att omedelbart tillfredsställa de nuvarande utbildningsbehoven. Det gäller också att förbereda framtiden och att teckna ett **helhetsperspektiv**, som kan rymma såväl de enskilda staternas som Europeiska unionens insatser inom de respektive ansvarsområdena.

Gemenskapens verksamheter inom utbildningsområdet, som inleddes på 1960-talet, har redan givit mycket betydelsefulla resultat i fråga om samarbete, utbyte av erfarenheter, stöd till förnyelse och utarbetande av utbildningsprodukter och undervisningsmaterial. De har också givit avgörande impulser till rörlighet inom Europa för studenter och andra som genomgår utbildning. De har slutligen bidragit till att främja studier i gemenskapsspråken och utveckla kommunikationen mellan Europamedborgarna (jfr bilaga 2).

Denna vitbok utgår medvetet från Europamedborgarnas - ungdomars såväl som vuxnas - situation inför anpassningen till de nya villkoren för att få tillträde till arbetslivet. Detta är ett problem som berör alla grupper i samhället och alla yrkeskategorier.

Genom globaliseringen av handel och teknik samt, i synnerhet, tillkomsten av informationssamhället har enskilda människor fått ökade möjligheter att skaffa sig kunskap och information. Samtidigt medför dock dessa fenomen ändrade kompetenskrav och system i arbetslivet. Detta har lett till en allmänt ökad osäkerhet. Grupper av människor har dessutom hamnat i ett utanförskap som inte kan accepteras.

Det står nu klart att de nya möjligheterna för individerna ställer var och en inför ett krav på omställning, i synnerhet för att själv kunna skapa sina egna kvalifikationer genom att omstrukturera de grundläggande kunskaper som förvärvats i olika sammanhang. **Framtidens samhälle kommer därför att bli ett kunskapssamhälle.** Det är i detta perspektiv man skall se den självklart centrala roll som spelas av utbildningssystemen – och därmed i första hand av lärarna – och av alla andra som är aktiva på utbildningsområdet, inte minst parterna på arbetsmarknaden, inom sina respektive ansvarsområden och även genom kollektiva förhandlingar. Ett aktivt deltagande från arbetsmarknadens parter i denna utveckling är särskilt viktigt, eftersom det rör sig om en utveckling som bestämmer hur morgondagens arbetsliv skall gestalta sig.

Utbildningen kommer i ännu högre grad att vara den viktigaste vägen till social identitet, tillhörighet, social karriär och personlig utveckling. Det är genom utbildning inom det institutionella systemet, på arbetsplatsen eller i mer informella sammanhang som de enskilda människorna kan få grepp om sin framtid och utveckla sina förutsättningar.

Utbildningen har alltid varit en avgörande faktor för att skapa lika möjligheter. Utbildningssystemen har redan varit av väsentlig betydelse för kvinnornas emancipation och därefter för deras förbättrade sociala och yrkesmässiga ställning. Satsningar på utbildning kan och bör bidra ytterligare till den nödvändiga jämställdheten mellan kvinnor och män.

Att investera i immateriella värden och låta de mänskliga resurserna komma till sin rätt kommer att öka den samlade konkurrenskraften och sysselsättningen ökas och medge att vad som uppnåtts på det sociala området bevaras. De enskilda människornas ställning i samhällslivet kommer alltmer att vara beroende av deras förmåga att lära och behärskning av grundläggande kunskaper.

Vilken ställning vi har i förhållande till andra kunskaps- och kompetensmässigt kommer alltså att vara avgörande. Denna relativa position, som man kan kalla "**kunskapsrelation**", kommer att präglade samhällsstrukturen allt starkare.

Förmågan till förnyelse och innovationerna kommer att vara beroende av kopplingarna mellan skapandet av kunskap inom forskningen och spridningen av denna kunskap genom utbildningen. Kommunikation kommer att vara en nödvändig faktor såväl för skapandet som spridningen av idéer.

Europeiska unionens framtid, dess ställning i världen, kommer i stor utsträckning att bero på hur den lyckas följa och stödja utvecklingen mot kunskapssamhället. Utmaningen är att skapa ett rättvist och progressivt samhälle på grundval av Europas kulturella rikedom och mångfald. Vi måste skaffa oss redskap för att utveckla människors lust att lära under hela livet och stadigvarande ge öppen och allmän tillgång till olika slag av kunskap. Vi måste också göra den kompetensnivå var och en uppnått till ett **mått på den individuella prestationen**, som definieras och används så att arbetstagarnas lika rättigheter garanteras i största möjliga utsträckning.

Alla kan inte följa samma utveckling i sitt yrkesverksamma liv. Var och en måste, oberoende av socialt ursprung och grundläggande utbildning, kunna gripa alla tillfällen som kan bidra till en bättre position i samhället och till att de personliga förutsättningarna tas till vara. Detta gäller särskilt för de mest missgynnade, vilkas hemförhållanden och sociala miljö inte gör det möjligt för dem att få fullt utbyte av den allmänna skolundervisningen. De måste få tillgång, inte bara till möjligheter att ta igen vad de missat tidigare, utan också till nya kunskaper som kan skapa bättre möjligheter för dem att visa sin kapacitet.

Eftersom förhållandena skiftar kraftigt mellan de olika länderna och eftersom alla universallösningar uppenbart har misslyckats inom detta område, är det här inte på något sätt fråga om att lägga fram en allmän modell. En sådan skulle för övrigt vara dömd att misslyckas på grund av de individuella insatsernas centrala roll i byggandet av kunskapssamhället och på grund av den sociala och kulturella mångfalden i medlemsstaterna. Syftet med denna vitbok är att beskriva vägen till detta nya samhälle och peka på de möjliga handlingslinjerna för Europeiska unionen inom utbildningsområdet. Det handlar om förslag, riktlinjer och mål för att stödja och komplettera utbildningspolitiken som i första hand och i allt väsentligt ligger inom de nationella, regionala och lokala myndigheternas ansvarsområde. Det handlar inte om att genomdriva gemensamma regler utan att på grundval av en bred debatt finna mål och medel som är anpassade till de aktuella utmaningarna.

Trots skillnaderna mellan utbildningssystemen i länderna i unionen finns det en europeisk syn på utbildning, grundad på en gemensam historia. Det är till exempel detta som förklarar framgångarna i samarbetet mellan institutioner för högre utbildning, särskilt genom Erasmus-programmet, som har givit 500 000 unga studenter möjlighet att röra sig fritt mellan högskolorna.

I det nya sammanhanget med en globalisering av ekonomin, spridning av nya former av teknik och risk för kulturell uniformisering är det relevant att söka lösningar och genomföra åtgärder på Europainivå. I framtiden kommer detta utan tvivel att bekräftas av konsekvenserna av den fria rörligheten för personer och idéer, som kommer att göra det nödvändigt att den europeiska dimensionen beaktas i de nationella utbildningssystemen.

Att betrakta utbildningen i dess relation till sysselsättningsfrågan innebär inte att utbildningen enbart skulle gälla att kunna erbjuda kvalifikationer för arbetsmarknaden. Utbildningens huvuduppgift är social integrering och personlig utveckling genom att förmedla gemensamma värden och ett kulturarv samt genom att utveckla självständighet.

I dag är dock denna väsentliga funktion hotad, om den inte kompletteras av ett sysselsättningsperspektiv. Varje familj, varje ung människa i grundutbildningen och varje aktiv medborgare är nu medveten om arbetslöshetens destruktiva verkningar för enskilda och för hela samhället. Att försöka bemöta denna fruktan på ett övertygande sätt är det som bäst säkerställer utbildningssystemets möjligheter att utöva sin sociala integreringsfunktion. Om det europeiska samhället sökte undervisa sina barn i medborgarskap utan att denna undervisning ställde någon sysselsättning i utsikt för dem, skulle själva dess grundvalar hotas.

Inför arbetslösheten och de tekniska omvälvningarna sträcker sig kravet på utbildning utanför ungdomsskolans ram. Det innebär att man måste söka skapa permanent kapacitet för de yrkesverksammas utveckling genom en förnyelse av deras tekniska och yrkesmässiga kunskaper, byggd på en solid grund av allmänbildning.

Denna vitbok ger uttryck för uppfattningen att, i det moderna europeiska samhället, de tre kraven på inlemmande i ett socialt sammanhang, skapande av förutsättningar för arbetslivet och personlig utveckling inte är oförenliga och inte skall ställas mot varandra utan tvärtom skall ses i nära samband. Ett Europa med en rik vetenskaplig verksamhet, en djupt rotad kultur samt företag och institutioner med hög kapacitet bör på samma gång kunna föra grundläggande värden vidare och ge förberedelse för arbetslivet. Detta förutsätter att det europeiska samhället på ett korrekt sätt tolkar huvudtendenserna i sin egen utveckling.

Utifrån dessa konstateranden kommer följande frågor att tas upp i tur och ordning i vitboken:

- Utmaningarna inom utbildningsområdet i Europa mot bakgrund av de aktuella tekniska och ekonomiska förändringarna.
- Riktlinjer för insatser, som utgår från målet att utveckla en utbildning av hög kvalitet.

DEL 1: UTMANINGARNA

Under detta sekelslut har samhället förändrats av skilda orsaker, som alla i större eller mindre grad har konsekvenser för utbildningssystemen. Den demografiska utvecklingen har gått mot en ökad livslängd och en genomgripande förändring av ålderspyramiden, vilket har ökat behovet av en livslång utbildning. Den betydande ökningen av antalet förvärvsverksamma kvinnor har påverkat familjens traditionella roll gentemot skolan i barnens utbildning. De tekniska innovationerna har mångfaldigats inom alla områden, vilket skapat nya kunskapsbehov. Konsumtionsmönstren har utvecklats liksom livsstilarna. Medvetenhet har också skapats om miljöfrågorna och om utnyttjandet av naturresurserna, vilket på samma gång leder till förändringar av våra utbildningssystem och av våra industriella verksamheter.

Tre mer övergripande, pådrivande förändringar är dock särskilt betydelsefulla. De förändrar djupt och varaktigt förutsättningarna för ekonomisk verksamhet och för våra samhällens funktionssätt, nämligen tillkomsten av informationssamhället och den naturvetenskapliga och tekniska kulturen samt globaliseringen av ekonomin. Dessa tre förändringar är en del av utvecklingen mot kunskapssamhället. De kan medföra risker, men också möjligheter som måste tas till vara.

Om ett sådant samhälle skall kunna skapas beror hur väl man kan bemöta verkningarna av dessa förändringar på **två viktiga plan**: det första med inriktning på **allmänbildningen** och det andra med sikte på att utveckla **förutsättningarna för arbetslivet**.

Mot bakgrund av **tendenser som kan skönjas i medlemsstaterna** och som tyder på en stark vilja till anpassning, särskilt hos de utbildningsverksamma – lärare och utbildare, är det nödvändigt att undersöka **vägar för en utveckling** av utbildningsinstitutionerna.

Slutligen måste alla dessa utvecklingar sättas i sitt **allmänna sammanhang**, sökandet efter en varaktig tillväxt som skapar sysselsättning och arbetet för att förhindra sprickor i samhället.

Skapandet av kunskapssamhället kommer också att bero på förmågan till utveckling hos **de aktiva och institutionerna** inom utbildningsområdet.

I Drivkraften för utvecklingen: tre revolutioner

Europa har, liksom världen i övrigt, ställts inför verkningarna av den omfattande spridningen av informationstekniken, trycket från världsmarknaden och en accelererad utveckling inom naturvetenskap och teknik. Dessa båda utmaningar är helt enkelt det logiska resultatet av den tekniska kreativiteten och strävan att bygga en värld som är öppnare och därmed präglas av ett större ömsesidigt beroende. Därigenom leder dessa utmaningar framåt och skapar ökade relationer mellan människor.

Men mötet med den tekniska och ekonomiska globaliseringen åtföljs i Europa också av en arbetslöshet som är högre än på andra håll i världen. Olika former av utslagning har vuxit fram. Denna situation har lett vissa till tanken att tekniken från och med nu, i sig och ofrånkomligt, begränsar ökningen av antalet arbetstillfällen. Andra har i stället kommit till uppfattningen att nivån på det sociala skyddsnätet i de mest drabbade länderna skapar fasta kostnader som måste ifrågasättas. Åter andra har slutit sig i en isolerande nationalism som kan tolkas som en oförmåga att utforma och bygga en ny samhällsmodell.

Denna vitbok utgår från uppfattningen att **dagens situation snarare kan beskrivas som en övergångsfas som leder till en ny samhällsform än som uttryck för speciella, och**

hädanefter bestående, egenskaper hos de europeiska samhällena. Denna övergångsfas är i dag svår, eftersom de samhällsinstitutioner som krävs i samband med denna omvandling, särskilt utbildningsinstitutionerna och de som är verksamma inom det livslånga lärandet, själva inte har hunnit med i den osedvanligt snabba utvecklingen.

A IT-revolutionen

I rapporten om "Europa och det globala informationssamhället" från gruppen på högsta nivå under ordförandeskap av Martin Bangemann (maj 1994) underströks att *"informations- och telekommunikationstekniken överallt i världen ger upphov till en ny industriell revolution, som redan nu framstår som lika betydelsefull och genomgripande som de föregående"*.

Denna revolution kommer, liksom de tidigare, ofrånkomligen att få konsekvenser för sysselsättningen och arbetslivet.

Det har faktiskt inte bevisats att den nya tekniken minskar sysselsättningsnivån. Tekniskt högt utvecklade länder har kunnat skapa arbetstillfällen i samband med de nya informationsrelaterade verksamheterna i ett antal som är jämförbart med, och i vissa fall överstiger, antalet arbetstillfällen som den gjort överflödiga inom andra sektorer.

Vad som däremot är obestridd är att informationstekniken har förändrat arbetets natur och organisationen av produktionsapparaten. Dessa förändringar utövar en genomgripande påverkan på det europeiska samhället.

Massproduktionen träder tillbaka för en mer differentierad produktion. Den långvariga tendensen att utveckla det permanenta lönearbetet, d.v.s. ej tidsbegränsade heltidsanställningar, förefaller brytas. Produktionsförhållandena och arbetsvillkoren förändras. Företagens organisation utvecklas mot ökad flexibilitet och decentralisering. Strävan efter smidighet, utveckling av samarbetet i nätverk, ökat utnyttjande av underleverantörer och utveckling av lagarbete är några av följderna av informationsteknikens insteg.

Informationstekniken bidrar nu på ett bestående sätt till att avskaffa rutinmässiga och repetitiva arbeten, som kan kodifieras och programmeras för att utföras automatiskt. Arbetets innehåll kommer mer och mer att bestå av intellektuella uppgifter som kräver initiativ- och anpassningsförmåga.

Informationstekniken underlättar dock inte bara en decentralisering av arbetsuppgifterna, den samordnar dem också i interaktiva nät för kommunikation i realtid, som fungerar lika väl mellan kontinenter som mellan arbetsrum på samma våning. Detta leder såväl till att den anställda får större personlig frihet att organisera sitt arbete som till att det blir svårare att få grepp om de allmänna ramarna för detta arbete. Den nya tekniken har en dubbel effekt: å ena sidan ökar den påtagligt den mänskliga faktorns roll i produktionsprocessen, å andra sidan gör den den anställda mer sårbar för ändringar i arbetsorganisationen, eftersom han har reducerats till en enskild individ som konfronteras med ett komplicerat nätverk.

Informationsteknikens inflytande är lika starkt på produktions- som på utbildningsrelaterade verksamheter. Därigenom framkallar den ett närmande mellan "sätten att lära" och "sätten att producera". Arbets- och inläringssituationerna tenderar att närma sig varandra, dock utan att bli identiska, om man ser till vilka kapaciteter som mobiliseras.

Denna omvandling, som är förknippad med informationstekniken, påverkar också ekonomi och samhälle på ett mer generellt sätt. Tillkomsten av flexibla produktionsmetoder har åtföljts av en utveckling av det individuella, självständiga arbetet,

av tjänstesektorn och av de nya arbetsformerna med "lärande organisationer". Överallt i världen har det skett en utveckling av metoder som innebär decentraliserad ledning, utnyttjande av underleverantörer, deltidsarbete och flexibla arbetstider.

Informationssamhället leder slutligen till frågan om de nya tekniker för att skaffa sig kunskap, som det erbjuder, förmedlar ett pedagogiskt innehåll som berikar individerna eller om det tvärtom utarmar dem kulturellt. Hittills har uppmärksamheten riktats mot de elektroniska motorvägarnas möjligheter till följd av den revolutionerande, näst intill fullständiga ögonblickligheten som t.ex. Internet åstadkommer i kontakterna mellan företag, forskare och akademiker. Men man kan också frukta att kvaliteten i multimedievärlden, särskilt i fråga om pedagogiska program leder till en "skräpkultur", där individen förlorar alla historiska, geografiska och kulturella referensramar.

Det är därför som kommissionen så starkt har betonat – särskilt vid G7-mötet om informationssamhället i Bryssel i mars 1995 – nödvändigheten av att främja den europeiska produktionen av pedagogisk programvara. Informationssamhället kommer att förändra formerna för utbildningen genom att ersätta det alltför passiva förhållandet mellan undervisare och undervisad med ett nytt, i sig fruktbart, interaktivt förhållande. Ändrade former för undervisningen medför dock inte att frågan om dess innehåll blir mindre viktig.

B *Globaliseringen*

Globaliseringen av ekonomin, den andra nya drivkraften för utvecklingen, har tagit sig uttryck i en fri rörlighet utan tidigare motstycke för kapital, varor och tjänster. Under de senaste åren har det därigenom uppstått konkreta, objektiva och gränsöverskridande relationer mellan människor, vilket skapar materiell rikedom.

I en framtid, som ligger närmare än vad man i allmänhet tror, kommer det att skapas en global och differentierad arbetsmarknad. Redan nu ser man hur stora företag, men också mindre bolag och fria yrkesutövare, utnyttjar egna telekommunikationsnät för att kunna låta utföra arbeten i realtid i låglöneländer.

I sin vitbok *Tillväxt, konkurrenskraft och sysselsättning* förespråkar kommissionen klart en öppning mot resten av världen, samtidigt som man betonar nödvändigheten av att ge denna utveckling en europeisk dimension. Kommissionen lägger särskild vikt vid att den europeiska sociala modellen kan bevaras. **Interventioner på Europainivå är således ännu mer relevanta genom globaliseringen.** I en föränderlig och osäker värld är Europa en organisationsfaktor. Detta har visats genom handelspolitiken, den tekniska harmoniseringen inom miljöskyddet och solidariteten mellan regionerna, men också genom konkreta framsteg inom utbildningen, som t.ex. Erasmus-programmet. **Europa måste dock tala om för medborgarna och låta dem uppleva att dess uppgift inte bara är att producera regler utan att det står nära deras dagliga verklighet.**

Valet att öppna sig, som gör det nödvändigt att utveckla våra ekonomiers allmänna konkurrenskraft ökar det samlade välståndet genom att den globala resursfördelningen blir effektivare. Det innebär dock också krav på betydande anpassningar i samtliga länder.

Risken för sprickor i samhället är en realitet, liksom också de negativa, för att inte säga dramatiska, konsekvenser detta kan ge upphov till.

C *Den naturvetenskapliga och tekniska kulturen*

Utvecklingen av den naturvetenskapliga kunskapen och av produktionen av tekniska objekt är accelererande, liksom deras spridning.

Det växer fram en ny modell för produktion av kunskaper och färdigheter, som förenar en långt gången specialisering med tvärvetenskaplig kreativitet. Industrin tar allt oftare vetenskapen till hjälp för att utveckla nya produkter (speciallegeringar för sportartiklar, biologiska metoder för miljöindustrin osv.) och den vetenskapliga forskningen kräver tillgång till tekniskt mycket avancerad utrustning (superdatorer, högpresterande kommunikationsnät, humant genom osv.).

Men i stället för att hylla framstegen som under förra århundradet, **ser den allmänna opinionen ofta de vetenskapliga projekten och den tekniska utvecklingen som ett hot.** Denna känsla av otrygghet breder ut sig i ett irrationellt klimat: osäkerhet om anställningen mot bakgrund av globaliseringen, otrygghet i vardagslivet orsakad av kriminalitet och droger. Denna sinnesstämning underhålls av en överdriven mediatisering som ofta spårar ur mot sensationsjakt och ger en våldsamt och oroväckande bild av världen. Den åtföljs av irrationella reaktioner mot vetenskapen.

Den växande otrygghetskänslan är ett av de mest framträdande dragen i samhället före millennieskiftet. Paradoxalt nog utvecklas det, just då vetenskapen gör betydande framsteg (minskning av svälten och av flera sjukdomar, förlängd livslängd och också möjlighet att förflytta sig snabbare osv.), en rädsla inför framstegen, som inte saknar likheter med den klyfta mellan framstegen och det kollektiva medvetandet som fanns redan vid övergången mellan medeltid och renässans.

Den ökade mediatiseringen, som ofta ger en våldspräglad världssyn, bidrar till att förstärka denna oro.

Inför denna kris i den sociala acceptansen av de nya vetenskapliga och tekniska framstegen är en bättre information helt nödvändig, men inte tillräcklig. Det är genom att sprida kunskap som man kan få detta irrationella klimat att upplösas. Det är genom att visa på sambandet mellan vetenskapen och mänsklighetens framsteg, i fullt medvetande om gränserna för dem, som man kan få den naturvetenskapliga och tekniska kulturen att bli accepterad.

I många länder i Europa bemöts denna utmaning på två nivåer: en kulturell och en etisk.

- Myndigheterna ägnar ständig uppmärksamhet åt att främja den naturvetenskapliga och tekniska kulturen. De åtgärder som genomförs på nationell nivå har sedan 1993 förstärkts och kompletterats av en rent europeisk åtgärd: "Europaveckan för naturvetenskaplig kultur", som möter allt större framgång i samtliga unionens medlemsstater. Men den verkliga utmaningen finns i skolan. Man får ut mer av den vetenskapliga och tekniska informationen, om man har en stabil bas av naturvetenskapliga skolkunskaper.
- Den andra nivån gäller etiska frågor. Den biotekniska utvecklingen, förhållandet till intelligenta maskiner, nya befruktningsmetoder och medvetandet om att vi samexisterar med andra arter och skyddet av miljön innebär nya problem som Europa måste förbereda sig att ta itu med. Också informationssamhället ställer sådana frågor. De "elektroniska motorvägarna", som ungdomar och t.o.m. barn har allt lättare att få tillgång till, riskerar att svämmas över av budskap som sårar mänsklig värdighet. Svårigheterna med att skydda barndomen framträder med all önskvärd tydlighet. I grund- och forskarutbildningen måste denna dimension integreras med en etik för ansvarstagande.

På alla håll i Europa, i alla medlemsstater, framträder och vidgas medvetandet om dessa tre revolutioner och deras följder för industrin och sysselsättningen. Som ett nationellt exempel kan man nämna den tyska förbundsregeringens (Bundesministerium für Wirtschaft) rapport om "industriområdet Tysklands framtid" från 1993. På Europainivå

illustrerar vitboken *Tillväxt, konkurrenskraft och sysselsättning* och slutsatserna från Europeiska rådet i Essen, som bekräftades i Cannes, detta nya medvetande genom att de betonar sambandet mellan konkurrenskraft, sysselsättning och utbildning.

Sätten att bemöta dessa tre omvälvningar är mångskiftande och kräver djupgående anpassningar av det europeiska samhället, vars sociala, ekonomiska och tekniska organisation kommer att påverkas i hög grad av denna process. Ingen kan dock utge sig för att "uppifrån" kunna definiera de nya formerna för denna organisation. Det är genom samordnad handling av decentraliserade enheter, som agerar inom ramen för gemensamma mål som vägen till kunskapssamhället kan underlättas.

Det yttersta målet för utbildningen, att utveckla personlig självständighet och kapacitet för arbetslivet, gör den till en särskilt betydelsefull faktor i anpassningen och utvecklingen. Därför har valet gjorts att i denna vitbok särskilt ta upp de två viktigaste svaren på utmaningarna: att ge var och en möjlighet att skaffa sig **allmänbildning** och därefter **utveckla förutsättningar för arbetslivet och för självständig verksamhet**.

II Ett första svar som sätter allmänbildningen i centrum

I kunskapssamhället måste individerna kunna förstå komplicerade situationer, som utvecklas på ett oberäkneligt sätt, men som vi nu trots allt borde kunna behärska bättre tack vare vetenskapens framsteg. Var och en kommer att ställas inför en allt större variation av föremål, sociala situationer samt geografiska och kulturella sammanhang. Slutligen kommer alla att ställas inför ett överflöd av fragmentarisk och osammanhängande information, som kommer att bli föremål för ett stort antal tolkningar och delanalyser.

När detta sker finns det risk för en uppdelning av det europeiska samhället i dem som kan tolka, dem som bara kan utnyttja och dem som blir marginaliserade i ett biståndssamhälle – med andra ord, mellan dem som vet och dem som inte vet.

Utmaningen för kunskapssamhället är att minska klyftorna mellan dessa grupper, samtidigt som de samlade mänskliga resurserna kan gå vidare och utvecklas.

Det är möjligt att förstå världen, om man kan skönja dess mening, förstå hur den fungerar och finna sin egen väg i den. Detta är skolans viktigaste funktion. Denna iakttagelse kan ges en särskild tillämpning på Europabygget. Om skolan ger de unga en allmänbildning som gör att de kan finna sammanhang i dess komplexitet och diskutera dess mål, mening och historiska dimensioner, kan den skapa grundvalarna för ett europeiskt medvetande och medborgarskap.

På samma sätt är utvecklingen av allmänbildningen, dvs. av förmågan att inse tingens betydelse, att förstå och bedöma, den viktigaste faktorn för att kunna anpassa sig till ekonomins och sysselsättningens utveckling. I rapporten från de europeiska industriledarnas rundabordskonferens (i februari 1994) underströks behovet av en mångsidig utbildning med en bred kunskapsbas, som utvecklar självständighet och stimulerar till att "lära sig att lära" under hela livet. *"Utbildningens grundläggande uppgift är att hjälpa varje individ att utveckla hela sin potential och bli en fullständig människa, inte ett redskap för ekonomin. Förvärvandet av kunskaper och färdigheter måste vara förenat med en karaktärsfostran, en kulturell öppenhet och ett väckt samhällsansvar.*

Detta krav på en fast och bred kulturell bas - humanistisk, naturvetenskaplig, teknisk och praktisk - gäller inte bara den inledande utbildningen. **Det finns många exempel som visar att omskolning av anställda, som antingen har låga kvalifikationer eller är högt specialiserade på grund av arbetets taylorisering, kräver att man tillägnar sig en sådan grund, som är en nödvändig etapp, om man skall förvärva ny teknisk kompetens.** På

centra för yrkesutbildning inser man vid omskolning av arbetstagare alltmer vikten av att ge dem allmänbildning, innan man lär dem ett nytt yrke.

Man kan för övrigt iaktta att företag och utbildningsverksamma blir alltmer samstämmiga om nyttan av att förena allmän och specialiserad utbildning.

På ett mycket mer allmänt plan ser vi nu **allmänbildningens återta sin ställning** som instrument för att förstå världen även utanför utbildningssystemen.

A Att inse tingens betydelse

I kunskapssamhället, som till sin natur är universellt, låter sig en social och kulturell identitet endast delvis överföras. Den måste skapas, inte bara av skolan – vars funktion fortfarande är oersättlig, utan också av den enskilde själv, när han blir en del av olika miljöer: yrkesmässiga, sociala, familjemässiga och kulturella.

Denna vitbok vill hävda att den europeiska kulturens livskraft och framtid, dess modernitet, består i att ge de unga nycklar för att ständigt kunna ifrågasätta allt utan att kränka människovärdet. Redan Condorcet sade: *"Man måste våga undersöka allting, diskutera allting, till och med undervisa om allting."* Detta är själva grunden för medborgarskapet i ett öppet, mångkulturellt och demokratiskt europeiskt samhälle.

Med den utgångspunkten har framstående vetenskapsmän betonat betydelsen av **en tillräcklig naturvetenskaplig allmänbildning** - vilket inte får begränsas till enbart en matematisk bildning - som är tillräcklig **för en väl fungerande demokrati**. Våra demokratier fungerar genom majoritetsbeslut i viktiga frågor, som på grund av sin komplexitet kräver allt större kunskaper. Det rör sig bland annat om miljöfrågor och etiska frågor. De kan bara avgöras på ett sunt sätt om vi utbildar ungdomar så att de får med sig ett visst vetenskapligt sunt förnuft. I våra dagar fattas beslut som rör dessa områden oftast på subjektiva och känslomässiga kriterier, utan att majoriteten egentligen har de kunskaper som krävs för att kunna göra medvetna val. Det rör sig självfallet inte om att förvandla varje medborgare till vetenskaplig expert, utan om att ge honom möjlighet att på ett informerat sätt delta i de val som gäller hans miljö och förstå den allmänna innebörden och de sociala följdverkningarna i experternas diskussioner. Det gäller också att ge var och en förutsättningar för att orientera sig om valmöjligheterna som konsument.

Den genomgripande omvandling som pågår av det vetenskapliga och tekniska landskapet kräver alltså att individen, när han skall ta ställning till kunskaper och handlingsmöjligheter och även om han inte själv siktar mot en forskarkarriär, bättre kan tillägna sig de värden som är förknippade med forskningsverksamhet: systematiska observationer, intellektuell nyfikenhet och kreativitet, praktiskt experimenterande och en kultur som bygger på samarbete. Han måste också lära sig att tänka systematiskt och inta en position som användare och medborgare både på individuell nivå och som medlem av en grupp.

Humanistisk allmänbildning spelar samma roll i förhållande till de "fria utbildarna", dvs. massmedierna och, inom en snar framtid, de stora informationsnäten. En sådan bildning ger urskiljningsförmåga och utvecklar ett kritiskt sinnelag, också i förhållande till dominerande tankesätt, hos individen. Den kan skydda honom mot att bli manipulerad genom att ge honom möjlighet att tolka den information han nås av.

I detta sammanhang bör man dock understryka den pedagogiska roll som massmedierna kan spela. Så t.ex. erbjuder allmänna – som BBC i Förenade kungariket – och specialiserade – som la Cinq i Frankrike – TV-kanaler utbildningsprogram, bl.a. på fasta tider, som ger tittarna verkliga utbildningsmenyer.

Massmedierna kan också tillsammans med myndigheterna användas för pedagogiska mål som vore ouppnåeliga med traditionella medel. BBC har t.ex. nyligen med stor framgång genomfört en riktad kampanj ("Read and Write") i arbetet mot analfabetismen. Denna kampanj för ökad läs- och skrivfärdighet riktade sig till eftersatta familjer, såväl föräldrar som barn.

En solid grund av allmänbildning ger medborgaren förutsättningar att orientera sig i informationssamhället, dvs. att kritiskt kunna förstå de bilder och fakta han nås av från flera håll och placera dem i deras rätta sammanhang.

Ett sådant sunt förnuft kan bara utvecklas med hjälp av fria och obundna lärare. Det är lärarna som har till uppgift att föra vidare ett kulturarv, öppna sinnena och väcka kunskapstörst. De måste utbildas i nya metoder och nya färdigheter där sådana finns att hämta. Därför förefaller det oundgängligen nödvändigt att planera för en generell fortbildning för lärare, en diversifierad rekrytering och ett förbättrat system för avancemang inom skolan.

B *Förståelse och kreativitet*

Förmågan att förstå bygger på förutsättningarna att analysera hur saker byggs upp och sönderfaller. Forskningen är här av central betydelse eftersom just detta är dess område. Denna vitbok vill rikta uppmärksamheten på den avgörande frågan om en innovationspedagogik.

Den standardisering av vetandet som fortfarande dominerar stort är nämligen för långt gången. Den leder till föreställningen att allt måste läras ut i strikt logisk ordning och prioriterar behärsningen av ett deduktivt system, som bygger på abstrakta begrepp och där matematiken spelar en dominerande roll. Detta deduktiva system kan i vissa fall göra eleven till ett passivt subjekt och hämma fantasin.

Iakttagelseförmåga, sunt förnuft, nyfikenhet, intresse för den fysiska och sociala värld som omger oss, experimentlusta är försummade egenskaper som ägnas liten uppmärksamhet. Ändå är det de som är förutsättningen för att kunna utbilda nyskapare och inte bara teknikförvaltare.

I gårdagens samhälle, oavsett om det dominerades av jordbruk eller industri, var det naturligt att satsningen på utbildning framför allt inriktades på att lära ut abstrakta begrepp, som kompletterade **en praktisk kultur** som man tillägnade sig i vardagslivet, utanför skolan. Denna praktiska kultur har förändrats och förflackats i ett urbaniserat, automatiserat och mediatiserat samhälle. Den måste på nytt få sin plats i allmänbildningen som ett medel för att förbereda individen på att behärska de tekniska verktyg som han kommer att behöva använda och för att han skall kunna vara herre över tekniken i stället för att domineras av den.

För att utveckla sådana färdigheter måste man ge en uppfattning om rikedomerna av uppfinningar och om vägen som lett till dem. Därför bör man stödja alla de åtgärder som nu är under utveckling i medlemsstaterna i syfte att föra in vetenskaps- och teknikhistoriska lärdomar i undervisningen samt att stärka banden mellan forskningen och den grundläggande undervisningen.

C *Bedömning och beslut*

Förmågan att bedöma och välja är den sista av de förmågor som är oundgängliga för att förstå världen. Den förutsätter urvalskriterier, minne av det förflutna och framtidsintuition.

Urvalskriterierna bildas utifrån samhällsvärderingar, metoder som utvecklats för att lösa upp den omgivande världens komplexitet och individernas personliga etik. Det är genom att dessa kriterier stabiliseras som barnet tar steget in i vuxenvärlden. De kan också förvärfvas genom idrottsutövning, som stärker beslutsförmågan och samtidigt utvecklar förmågan till relationer.

Minnet och förståelsen av det förflutna kan inte undvaras om man vill bedöma nutiden. Historisk och geografisk bildning (där också vetenskaps- och teknikhistoria ingår) har en dubbelt orienterande funktion, i tid och rum, som är en grundförutsättning på samma gång för att var och en skall kunna finna sina rötter, utveckla en kollektiv samhörighetskänsla och förstå andra. Det är ett mycket avslöjande bevis *a contrario* att alla auktoritära och diktatoriska regimer har utmärkt sig genom att urholka och förfälska historieundervisningen. **Om man glömmet historien, måste detta betalas socialt** genom en förlust av gemensamma referenser och hållpunkter. Det är inte förvånande att uttryck som ökenvandring, korsväg, heureka, Salomos dom och Babels torn tenderar att glömmas bort, när det inte finns tillräckliga kunskaper i europeisk kulturhistoria.

Ingen kan egentligen förutse, och ännu mindre undervisa om, framtiden. Den låter sig anas utifrån de, ofta elementära, iakttagelser var och en kan göra i medvetande om att det finns en mångfald av metoder, förhållningssätt och kulturer. Denna förmåga kan uppmuntras i skolorna genom att presentera världen inte som färdigbyggd utan som en värld som återstår att bygga.

Skolan skall inte bara låta ett kritiskt sinnelag utvecklas på alla nivåer, hos de unga och hos lärarna - den skall verka för att så sker. Dess öppenhet, det nödvändiga samarbete den skall bedriva och förberedelsen för arbetslivet får inte hindra den från att fullgöra sin viktigaste funktion som är att vägleda de ungdomar som den ansvarar för i deras personliga och sociala utveckling. Denna vitbok vill hävda att dessa båda krav kommer att vara ännu mer förenliga än tidigare i framtidens samhälle.

III Ett andra svar: att utveckla förutsättningar för anställning och verksamhet

En av de centrala frågorna i dag, som denna vitbok vill medverka till att besvara, är hur man skall utnyttja utbildningen för att leda in länderna i Europa på en bana som sätter i gång en process för att skapa anställningar och verksamheter, som är kontinuerlig och åstadkommer lika många arbeten som de som går förlorade genom införandet av ny teknik, särskilt inom de nya verksamhetssektorerna. Alla medlemsstater satsar på offensiva åtgärder, inriktade på arbetsuppgifter med högt mervärde inom de sektorer som är utsatta för internationell konkurrens. Men alla medlemsstater har dessutom valt en mer beskyddande metod, som för övrigt även länder som Japan tillämpar för att hålla nere arbetslösheten genom att utveckla lågproduktiva arbeten inom konkurrensskyddade sektorer.

Vad det nu gäller är

- å ena sidan, att de enskilda människorna ges möjlighet att skaffa sig förutsättningar för att bemästra förändringarna i sina arbetens natur och innehåll genom att stimulera dem till nya lösningar,
- å andra sidan, att särskilda arbetsvillkor utvecklas som gör det möjligt att anställa mindre kvalificerad personal som behöver omskolning eller personer som slagits ut från arbetsmarknaden.

Två frågor måste då ställas: Vilka förutsättningar krävs? Hur kan man förvärva dem?

A *Vilka förutsättningar krävs?*

I det moderna samhället kan kunskap i vid mening definieras som **ackumulerade grundläggande och tekniska kunskaper samt sociala färdigheter**. Genom en välavvägd kombination av sådana kunskaper - förvärvade inom det allmänna utbildningssystemet, i hemmet, på företaget och genom olika nätverk för information - skapas den **allmänna och överförbara kunskap** som är mest gynnsam för arbetslivet.

Att kunskap betecknas som allmän och överförbar, innebär inte att den inte skulle vara inriktad på ett särskilt område. Vad som avses är att den enskilda individen inom detta område behärskar en kunskapskedja från baskunskaper till tillämpningar.

Baskunskaperna är den grund som de individuella förutsättningarna för arbetslivet bygger på. De ligger inom det allmänna skolsystemets område, och det rör sig i högsta grad om formell utbildning. I grundutbildningen gäller det att finna en lämplig jämvikt mellan kunskapsinhämtandet och den metodiska förmåga som ger förutsättningar för självständig inläring. I dag är det denna metodiska förmåga som behöver utvecklas.

Under senare år har länderna i Europa valt att på nytt koncentrera grundutbildningen på läsning, skrivning och räkning för att undvika de misslyckanden i skolan som är en av de viktigaste orsakerna till social utslagning.

Det blir allt vanligare med en tidig skolstart på förskolenivå. Man har funnit att elever som har fått en sådan tidig utbildning i genomsnitt lyckas bättre än andra med sin skolgång, studerar under längre tid och förefaller lyckas bättre med att finna en plats i samhället.

Man bör också stödja språkundervisningen. I detta sammanhang kan man nämna arbetet med Euroling, ett projekt med stöd inom Sokrates-programmet, som gjort det möjligt att ta fram undervisningsmaterial på tre språk (italienska, spanska och nederländska), avsett för nybörjar- och mellannivå. Undervisning i främmande språk på ett tidigt stadium, redan från och med förskolan, borde ingå i baskunskaperna. **Kommissionen anser att man bör prioritera att eleverna lär sig behärska minst två främmande språk under skoltiden enligt förslaget i andra delen av denna vitbok.**

De tekniska kunskaperna är de färdigheter som tydligast är förknippade med ett yrke. De kan till en del förvärfvas inom det allmänna skolsystemet och yrkesutbildningen samt till en del också på företaget. De tekniska kunskaperna har starkt ändrat karaktär under inflytande av informationstekniken och deras anknytning till bestämda yrken har därigenom blivit mindre tydlig. Av dessa kunskaper är vissa, "nyckelkompetenserna" - som ännu långt ifrån är färdigdefinierade, centrala inom flera yrkesområden, och de är därför också av central betydelse för möjligheten att byta yrke. Av detta skäl har en introduktion till informationstekniken för alla blivit en nödvändighet.

Frågan om förmedlingen av tekniska kunskaper får dock inte begränsas till högteknologiska eller nytilkomna sektorer. Inom verksamheter som är mycket gamla men också produktiva finns det en verklig tradition av hög kompetens, som ibland är obruten sedan gesällsystemet. Denna tradition är en inspirationskälla, som fortfarande är viktig och frambringar yrkesmän som både fullständig behärskar sina färdigheter och för dem vidare.

De sociala färdigheterna avser förmågan att sköta relationer, beteendet i arbetet och ett helt spektrum av beteenderelaterade kompetenser som motsvarar den ansvarsnivå man befinner sig på: samarbetsförmåga och förmåga att arbeta i grupp, kreativitet och strävan efter kvalitet. Den fullständiga behärsningen av dessa färdigheter kan endast förvärfvas i arbetsmiljön och alltså huvudsakligen på företaget.

En enskild människas förutsättningar för arbetslivet, hennes självständighet och anpassningsförmåga, hänger samman med hur hon kan **kombinera** dessa olika slag av kunskaper och utveckla dem. I detta är den enskilda människan själv den som huvudsakligen tar initiativ och bygger upp sina kvalifikationer. Det är hon som kan kombinera de kompetenser som **förmedlats av de formella institutionerna med dem som hon förvärvat under sin yrkeserfarenhet och genom personliga utbildningsinitiativ**. Även om utbildnings- och yrkeskarriären naturligtvis påverkas av den medfödda förmågan, den kulturella miljön och olika mer eller mindre slumpmässiga omständigheter under utbildning och yrkesliv, finns det numera inte något universellt system som kan ersätta individens egen förmåga att finna sin väg, när han bygger upp sina kvalifikationer. Därför är det genom att öka mångfalden i utbildningsutbudet, skapa flera möjligheter till övergång mellan utbildningslinjer, kraftigt öka möjligheterna till förberedande arbetslivsorientering och - praktik samt att öppna alla vägar för rörlighet som man ger de enskilda människorna möjligheter att bygga upp och utveckla sin yrkeskarriär.

B *Hur kan var och en skaffa sig förutsättningar för arbetslivet?*

1 Den traditionella metoden: att skaffa sig en examen

Människor väljer i dag ofta att söka sig till de utbildningar som ger eftertraktade examensbevis och stanna kvar så länge som möjligt i utbildningssystemet. På samma sätt väljer de de kurser som ger utbildningsbevis bland dem som erbjuds på arbetsplatsen.

I alla medlemsstater kan man faktiskt iaktta en tendens till förlängning av studietiden och ett starkt tryck i samhället för att vidga tillträdet till den högre utbildningen och därigenom höja flertalets utbildningsnivå. Detta fenomen berör även de ungdomar som valt yrkesförberedande linjer och till och med dem som redan haft en första anställning. Detta medför att de yrkesförberedande linjerna får problem med sin attraktionskraft och i flera medlemsstater betraktas som andrahandsval, som ger begränsade karriärmöjligheter. Ungdomarna föredrar att söka sig till teoretiska linjer med risk att senare känna sig överkvalificerade i arbetet.

I dagsläget är detta ett rationellt beteende från ungdomarnas sida, eftersom en hög utbildningsnivå och en examen fortfarande är den utan jämförelse bästa inträdesbiljetten till yrkeslivet. Socialt sett skapar dock detta problem. De ungdomar som har en lägre utbildningsnivå "knuffas undan" till yrken som är mindre kvalificerade än dem de väntade sig att komma i fråga för. Denna "väntlisteeffekt" når till sist dem som har få eller inga avgångsbetyg och blir en viktig faktor som leder till social utslagning. Denna överkvalificering blir också ett hinder för befordran inom företaget.

I de flesta system i Europa är examensbevisen utformade med sikte på att i slutskedet sälla ut en elit för ledande poster inom offentlig förvaltning och företag, forskare och lärare. I vissa länder är en sådan examen till och med det praktiskt taget enda kriteriet på kompetens, vilket ger en kraftig motivation till långtidsutbildning och till att pröva sin lycka i hårt spärrade utbildningar. Nästan överallt bestäms den anställdes yrkesklassificering av den examen han har. Denna överensstämmelse mellan examens- och anställningshierarki är visserligen logisk men förstärker den inneboende rigiditeten på arbetsmarknaden.

Samhället kan därigenom slå ut begåvningar, som avviker från den normala profilen men är nyskapande. Det producerar således ofta en elit som inte är särskilt representativ för den tillgängliga potentialen av mänskliga resurser. Denna åsikt har nyligen bekräftats av flera undersökningar som visar att de som deltar i de mest elitistiska utbildningarna, sett under en längre period, oftast kommer från en överklass av ledare eller intellektuella.

Det rör sig naturligtvis inte om att ifrågasätta examensvägen – det är naturligtvis fortfarande nödvändigt att fullfölja de betydande satsningar, som medlemsstaterna engagerat sig i med stöd från gemenskapen genom Sokrates- och Leonardo-programmen, för att stärka den inledande utbildningen. Men parallellt med detta är det lämpligt att slå in på en väg för att ta till vara kvalifikationer, oavsett hur de förvärvats, och öka varje individs potential genom att svara mer direkt på individernas och företagets behov. Det krävs en öppnare och smidigare inriktning, en inriktning som även uppmuntrar till livslångt lärande genom att underlätta och främja en återkommande inläring av färdigheter som hänger samman med nya behov, och som även erkänner värdet av sådant lärande.

2 Den moderna metoden: att bli en del av ett nätverk för samarbete, utveckling, utbildning och inläring

För att var och en skall kunna ta större ansvar för att bygga upp sina kvalifikationer krävs det först och främst att han lättare kan delta i de institutionella utbildningssystemen. Detta förutsätter att han känner till dem, att tillträdet till dem blir bredare och att övergångsmöjligheterna mellan de olika utbildningslinjerna ökas.

Två lösningar är tänkbara: antingen behåller man nivån på examen, varvid antalet ungdomar utan examen minskar, eller också delar man ut långt fler examensbevis och antalet ungdomar med examen ökar, samtidigt som kvaliteten på examen oundvikligen ifrågasätts.

I alla medlemsstater kommer dessa frågor upp regelbundet. I alla medlemsstater kan man också se att ett betydande antal ungdomar lämnar utbildningssystemet utan examen, upplever detta som ett personligt misslyckande och får en svag ställning på arbetsmarknaden eftersom de inte har någon erkänd kompetens.

Denna vitbok föreslår att man skall pröva en tredje lösning, som inte ifrågasätter examensbevisen utan tvärtom gör det möjligt att bevara dessas kvalitet. Denna lösning består i att erkänna delar av en kompetens med ett tillförlitligt system för erkännandet. De som slås ut ur det formella utbildningssystemet kommer att motiveras att utveckla sin kompetens. Det gäller här inte längre breda kvalifikationer utan kompetens i fråga om särskilda bas- eller yrkeskunskaper (kunskaper i ett språk, en viss nivå i matematik eller bokföring, kunskaper i ett kalkyl- eller ordbehandlingsprogram osv.). Man kan lägga märke till att sådana bevis om delkompetens kan sökas också av vuxna som har uppnått approximativa kunskaper genom självstudier (t.ex. i informationsbehandling) och som kan motiveras att fördjupa dessa. Ett sådant system för erkännande av kompetens skulle självklart göra det möjligt att i större omfattning erkänna tekniska kunskaper som förvärvats på företag, som själva oftast endast utvärderar sådana kunskaper internt.

Oavsett om kunskaperna och kompetensen förvärvas inom ett formellt utbildningssystem eller på mer informell väg, måste dock den enskilde få stöd i sitt arbete. De effektivaste utbildningsprocesserna är de som ingår i ett nätverk. Dessa nätverk kan vara institutionella (utbildningsinstitutioner som samarbetar med hem eller företag) eller sådana informella utbildande nätverk som förefaller utvecklas snabbt för närvarande (folkhögskolor, kooperativa skolor osv.).

a) **Att verka för ökat tillträde till utbildning**

Två viktiga villkor framstår som nödvändiga att uppfylla för att var och en skall kunna ta ansvar för uppbyggnaden av sina kvalifikationer efter att först ha förvärvat de grundläggande baskunskaperna:

- Tillräcklig information och studievägledning.

- Tillträde till en utbildning som ger fullständiga möjligheter till rörlighet.

i Det första villkoret: information och studievägledning

En ung människa som söker studievägledning, en vuxen i yrkesutbildning eller vidareutbildning ställs inför ett mångskiftande utbud som presenteras på ett sätt som är typiskt för institutioner eller förvaltning. I Europa får man i dag bättre information för att välja ett hotell eller en restaurang än för att välja en utbildning.

För att kunna göra framsteg på vägen mot en bättre information krävs som en första förutsättning att det finns resurser för en samlad överblick över utbildningsutbudet. Detta underströks i rapporten från den rådgivande gruppen om konkurrenskraft, som föreslog att det skulle upprättas "centra för kunskapsresurser" som ett gränssnitt mellan utbud och efterfrågan inom utbildningsinformation.

En annan förutsättning är att man företar en utvärdering av utbildningarna, som är oberoende, dvs. sker utanför utbildningssystemen. En sådan utvärdering bör vara enkel. Den bör upprätta hierarkier och tydliga jämförelser samt kunna ge kännedom om på vilket sätt utbildningarna i praktiken bidrar till att förbättra förutsättningarna för arbetslivet. Därigenom skulle det första hindret för en effektiv studieorientering kunna avlägsnas. Det är även viktigt att utvärdera utbildningens bidrag till att minska uppdelningen av arbetsmarknaden genom att stimulera kvinnorna att i ökad utsträckning söka sig till traditionellt manliga yrken (särskilt de tekniska). Genom en sådan utvärdering kan det första hindret för studievägledningen undanröjas.

Det andra hindret för studievägledningen är svårigheten att förutse utvecklingen på arbetsmarknaden och den kompetens som kommer att krävas. Om man analyserar detta problem på Europainivå får man ett vidare, komparativt perspektiv som kan bidra till dess lösning.

Det tredje hinder ligger i själva mentaliteterna. Även om betydande framsteg har gjorts, är det fortfarande som präglar, eller rentav betingar, det individuella studie- och yrkesvalet på bekostnad av den sociala rörligheten.

ii Det andra villkoret: en bred och öppen antagning som tar hänsyn till de individuella förutsättningarna och behoven

- För att uppfylla detta villkor krävs rörlighet mellan utbildningsinstitutionerna. Denna har ökat kraftigt inom medlemsstaterna, och denna utveckling bör stödjas.

Rörligheten har också utvecklats på Europainivå och gemenskapens bidrag har varit betydande, särskilt genom ERASMUS-programmet. Denna rörlighet är dock fortfarande otillräcklig.

Det är framför allt två hinder som motverkar rörligheten i arbetet för personer, såväl för dem som har arbete - anställda, lärare och forskare - som för arbetslösa eller personer under utbildning, särskilt studenter.

Först är det de stora svårigheterna med att uppnå ett verkligt erkännande av kunskaper inom unionen. Det ömsesidiga erkännandet av examensbevis är garanterat för de yrken som omfattas av regelverket, och detta har bekräftats i gemenskapens rättspraxis. I fråga om övriga yrken finns det dock fortfarande begränsningar som medför problem. Något erkännande av de olika delmomenten i examen - ett inbördes erkännande mellan universiteten - finns ännu inte, utom då det uppmuntras av gemenskapen vid samarbete mellan institutioner för högre utbildning och alltså är ett resultat av gemenskapsfinansiering... Som exempel kan nämnas samarbetet mellan över fyrtio europeiska

skolor för översättning och tolkning genom nätverket Tradutech (inom ramen för Erasmus), som sedan 1986 har skapat rörlighet för lärare och studenter med hjälp av det europeiska systemet för överföring av studiemeriter (ECTS).

Godkännande av yrkeserfarenhet, som inte styrks av ett betyg, mellan medlemsstater är ännu svårare att få till stånd.

Det andra hindret, som är lika betydelsefullt, består i de juridiska och administrativa hindren för rörligheten över nationsgränserna. Beroende på det aktuella fallet och på de medlemsstater det gäller orsakas dessa hinder av bestämmelserna om socialförsäkring (särskilt i fråga om systemen för tilläggspension), uppehållstillstånd - särskilt för personer med medborgarskap i tredje land som är legalt bosatta i en medlemsstat - och även beskattning (t.ex. skatt på stipendier eller forskningsbidrag). Ett ytterligare hinder för den fria rörligheten är att de nationella högskolestipendierna inte kan överföras från en medlemsstat till en annan.

För att bereda vägen för kunskapssamhället måste dessa spärrar för européernas rörlighet avskaffas i en tid då den nya kommunikationstekniken gör en ögonblicklig, icke-fysisk rörlighet möjlig.

- *Tillträdet till utbildning måste byggas ut för alla åldersgrupper.*

I slutsatserna från Europeiska rådet i Essen och i Cannes betonades vikten av att utveckla vidareutbildningen. Alla offentliga myndigheter i medlemsstaterna och alla arbetsmarknadsorganisationer har understrukit detta behov.

Några påtagliga framsteg verkar dock inte ha gjorts i denna riktning på senare tid. De ekonomiska åtstramningar som blivit nödvändiga på grund av lågkonjunkturen, tillgången till en arbetskraftsreserv på arbetsmarknaden och att denna fått ett tillskott av överkvalificerade ungdomar har inte påverkat företagens utbildningssatsningar gynnsamt, allra minst då det gäller äldre eller lågt kvalificerade anställda. Man kan fortfarande konstatera ojämlikheter i möjligheterna till utbildning mellan företagstyper och löntagarkategorier, där de små och medelstora företagen samt arbetstagare med låga eller inga kvalifikationer missgynnas – liksom även kvinnor, antingen eftersom de inte har arbetsledande funktioner, eller eftersom de i mindre omfattning finns i teknikintensiva sektorer, eller slutligen eftersom de ofta har särskilda arbetsförhållanden (t.ex. deltidarbete), även om vissa framsteg har skett. Så har t.ex. ett projekt med stöd från gemenskapsprogrammet telematiktillämpningar, Ideals, gjort det möjligt att genom samarbete mellan små och medelstora företag och institutioner för teknisk utbildning utveckla utbildningar för de små och medelstora företagen (databas över kursmoduler som är anpassade till behoven hos de berörda företagen). Dessa utbildningar kan följas såväl på arbetsplatsen som på lokala utbildningscentra.

Utbildningssatsningarna som helhet är fortfarande alltför blygsamma. Tillkomsten av informationssamhället och de förändringar av arbetets innehåll och organisation, som det för med sig, gör det dock angeläget att snabbt förbättra de anställdas möjligheter till utbildning. Dessa förändringar kräver också ett rikare innehåll i utbildningen, som inte längre kan inskränkas till en ren förberedelse för en ny arbetsuppgift.

- *Alla möjligheter som ges i informationssamhället måste utnyttjas.*

Den nya tekniken skapar förutsättningar för att ge tillgång till utbildning, men för det krävs att Europa fullt ut kan utnyttja dessa förutsättningar. Denna utmaning är på samma gång pedagogisk och industriell.

För närvarande måste man konstatera att konkurrensen från USA är särskilt livlig inom multimedia i allmänhet och pedagogiska multimedia i synnerhet. **Europas svaghet hänger inte samman med någon brist på kreativitet, tvärtom.** Men de europeiska nyskaparna och företagarna står inför ett svårt hinder i den mycket kraftiga uppsplittring av marknaden som är en följd av Europas kulturella och språkliga mångfald. Det är därför svårt att få avkastning på de investeringar som görs på lokal, regional eller nationell nivå. Därför bör man stimulera skapandet av produkter som har förutsättningar att nå spridning inte bara i Europa utan i hela världen.

Man bör även se till att lärarna ges förutsättningar för att anpassa sig till den nya tekniken och vad den kan tillföra de pedagogiska metoderna. Multimedia i undervisningen vinner fortfarande insteg alltför långsamt i skolorna. Det finns flera orsaker till detta. **Den pedagogiska kvaliteten på de produkter som finns i dag är ännu inte tillräcklig för att motivera lärarna att utnyttja multimedia.** Därför är det viktigt att utveckla de pedagogiska programvarorna för multimedia, vilket Europeiska kommissionen stöder genom upprättandet av expertgruppen för pedagogisk programvara för multimedia. Dessutom har lärarna inte alltid tillgång till utrustning av tillräcklig kvalitet och kvantitet. Antalet datorer per elev är t.ex. klart lägre i Europa än i USA: en dator på 30 elever mot en på 10. Slutligen är lärarkåren som helhet inte tillräckligt väl utbildad i användningen av multimedia i undervisningen.

Ytterligare en fråga ställs i informationssamhället. Som Europeiska unionens regionkommitté underströk i sitt yttrande om "Utbildningen inför de tekniska och sociala utmaningarna: några inledande reflektioner" (september 1995), består utmaningen verkligen i att *"främja lika möjligheter i fråga om tillträde till utbildning, särskilt mellan kvinnor och män, och förhindra att missgynnade grupper (som t.ex. invånare i landsbygdskommuner, äldre, etniska minoriteter och invandrare) blir andra klassens medborgare i fråga om möjligheterna till tillgång till ny teknik och utbildningsmöjligheter"*.

Kommissionen anser att det fortfarande finns alltför stora ojämlikheter i tillgången till utbildning och på arbetsmarknaden, och att de möjligheter som skapas genom informationssamhället måste utnyttjas till fullo för att minska dessa ojämlika förhållanden.

Det skall framhållas att informationstekniken kommer att möjliggöra en betydande utökning av alla former av distansundervisning, vilket Europaparlamentet underströk i sin initiativresolution i juli 1993 om öppen utbildning och distansutbildning på grundval av fru G. Packs rapport.

I detta sammanhang bör man nämna experimentet "Open University", som sedan flera år har gjort det möjligt att i stor skala utveckla distansundervisningen

- Slutligen bör det utvecklas särskilda antagningsformer för marginella eller utslagna befolkningsgrupper, så att dessa kan komma in på en normal utbildningskurs eller en verksamhet. **Bedömningen i denna vitbok är att detta hädanefter bör prioriteras.** Åtskilliga insatser har gjorts i medlemsstaterna för att inrätta specialiserade utbildningslinjer eller mekanismer för återanpassning genom de sociala institutionerna. **De resultat som kunnat iakttas, särskilt svårigheterna med en social återanpassning av de ungdomar och vuxna det gäller, leder nu till uppfattningen att man bör främja utbildningsresurser för en andra chans, som Europeiska unionen kan stödja enligt förslaget i andra delen av denna vitbok.**

b) Erkännande av förvärvad kompetens

I kunskapssamhället bör individen kunna styrka grundläggande teknisk eller yrkesmässig kompetens oberoende av om han har genomgått en utbildning som avslutas med examen eller inte. Detta är en metod som förekommer t.ex. vid körkortsprov samt i engelska

(Toefl-testet) och matematik ("kängurutesten" – tests Kangourou). Var och en borde, om han så önskar, kunna förfoga över ett "personligt kompetenskort" som skulle innehålla de kunskaper som styrkts på detta sätt.

Detta kan gälla vissa grundläggande kunskapsområden som lätt kan delas upp i nivåer (språk, matematik, delmoment i förvaltning, informationsbehandling, juridik, ekonomi osv.). Det kan också gälla tekniska kunskaper som utvärderas på företagen (bokföring, finans- och exportteknik osv.) och till och med vissa mer övergripande yrkesfärdigheter (ordning, vissa former av beslutsförmåga osv.). Syftet är att t.ex. göra det möjligt för en person utan examen att inför en arbetsgivare kunna styrka erkänd kompetens i skriftlig framställning, språk, ordbehandlings- och kalkylprogram och kunna väcka dennes intresse genom den kombination av kompetensområden som han behärskar väl och har kunnat bygga upp, även om han inte har fått sina kvalifikationer styrkta genom en examen från sekreterarutbildning.

Efter expertbedömning skulle man även mer generellt kunna använda vissa verktyg för utvärdering och erkännande av kompetens som åtskilliga företag i Europa har utvecklat för sina egna behov.

Detta system för erkännande av kompetens, som borde finnas brett tillgängligt i Europa och bygga på samarbete med universitet, branschråd och -organisationer, är givetvis avsett att komplettera examenssystemet och kan inte ersätta det.

Ett införande av nya former för godkännande av kompetens enligt förslaget i andra delen av denna vitbok skulle möjliggöra ett antal framsteg på vägen mot kunskapssamhället.

Förutom själva möjligheten att ge erkännande av kompetens på vissa områden åt dem som saknar examen kan man nämna följande fördelar:

c) Att föra in individerna i kooperativa nätverk som kan ge dem stöd

Även om de enskilda människorna i allt mindre utsträckning kan förlita sig på en enda institution för att utveckla sina förutsättningar för arbetslivet, kan de inte heller helt lämnas åt sig själva. Alla försök visar att det är genom att bli delaktiga i ett nätverk av samarbetande utbildningsverksamma som de får det största utbytet av utbildningen.

i Samarbete mellan berörda institutioner och utbildningsverksamma

I dag måste anpassningen och förbättringen av utbildningssystemen intensifieras genom partnerskap: det finns ingen institution, och skolor och företag är inte något undantag, som kan göra anspråk på att ensam kunna utveckla de olika former av kompetens som krävs för att man skall vara rustad för arbetslivet.

I den tidigaste åldern är det samarbetet mellan hem och skola som ger de bästa förutsättningarna för att tillägna sig baskunskaperna. Därför bör särskild uppmärksamhet riktas mot familjens roll, särskilt i missgynnade miljöer. Familjerna bör knytas nära till driften av skolor för en andra chans och kunna utnyttja stödprogram.

Senare i livet bör ett sådant samarbete ske mellan utbildningsinstitutionerna och företaget. I flera medlemsstater utvecklas former för varvad utbildning, särskilt lärlingssystem, som fortfarande är den effektivaste samarbetsmodellen. Lärlingssystemet bör stödjas på Europeanivå, och "gesällvandringar" mellan medlemsstaterna göras möjliga. **I detta syfte föreslås det i andra delen av denna vitbok en utbyggnad av lärlingssystemet på Europeanivå.**

Det är allmänt önskvärt att partnerskap kan utvecklas mellan företag och utbildningsinstitutioner i flera medlemsstater.

Sådant samarbete håller på att utvecklas, bl.a. tack vare medverkan från gemenskapen (Comett-programmet). Man kan nämna Ecata, ett transnationellt projekt för utbildning i spjutspetsteknologi inom det flygtekniska området, där sju universitet och elva europeiska tillverkare samarbetar om utbildning av unga ingenjörer, avslutad med diplom över utbildningen. Biomerit omfattar för sin del cirka 33 samarbetsparter från sju länder i Europa – universitet och företag, särskilt små och medelstora – inom området bioteknisk utbildning.

Avgörande för samarbetet mellan utbildningsinstitutioner och företag är att man accepterar företagen som fullvärdiga partner i utbildningsprocessen. I dag kan man inte längre enbart se dem som avnämare av färdigutbildade personer eller som leverantörer av kompletterande utbildning. Företagen är numera betydande producenter av kunskaper och nya färdigheter.

Slutligen bör det betonas att utbildningsprocessernas utveckling (särskilt inom övergripande områden: miljö, hälso- och sjukvård, konsumentfrågor) i allt högre grad åtföljs och stöds av ett mycket omfattande partnerskap bestående av t.ex. föreningar, regionala enheter, konsumentgrupper och specialinriktade byråer (turism, energi, miljö).

ii Ett nätverk som lär och lär ut

Som Carnoy och Castells har understrukt (i *Sustainable Flexibility: A Prospective Study on Work, Family and Society in the Information Age*, School of Education, University of Stanford, University of Berkeley, april 1995) gäller detta såväl det samarbete som utvecklas inom organisationer som de nätverk för samarbete som bildas mellan organisationer eller på geografiskt avgränsade platser.

● Nätverk för internutbildning

Det är nu känt att vägen till en förbättrad produktionskvalitet på ett företag är samarbete inom arbetsgrupper som tilldelats eget ansvar. Kvalitetsgrupper, mer varierande arbetsuppgifter och rådslag mellan arbetare och tjänstemän inom administration och marknadsföring har inneburit att dessa avgränsade arbetsgrupper kunnat lära och lära ut, vilket har varit till fördel för alla. Genom sådant samarbete har man utifrån arbetserfarenheten kunnat utveckla automatiska färdigheter till självständig handlingsförmåga, dvs. till verkligt kunnande.

Sådant samarbete utvecklas även utanför de organiserade kvalitetscirkelarna. Man kan nämna ett fall där en stor europeisk biltillverkare kunde lösa ett problem med blåsbildning på biltaken genom att överlåta de statistiska iakttagelserna, kontrollen och analysen av problemet direkt till arbetarna (Force-programmet).

Detta börjar nu på ett genomgripande sätt påverka de satsningar på yrkesutbildning som genomförs i företagen, ofta inom ramen för utbildningsplaner som de anställda och deras representanter är med om att utarbete. I de mest avancerade och effektiva företagen organiseras utbildningen i allt mindre grad kring den kompetens som krävs för en enskild arbetsuppgift eller ens en väldefinierad befattning. När så ändå sker är det vanligen som kompletterande utbildning för unga nyanställda som kommer direkt från högskoleutbildningen. Den pedagogiska uppläggningsen av dessa utbildningar förändras också i riktning mot projekt och grupparbeten.

I detta avseende förefaller utbildningsinstitutionerna ligga efter, även om situationen varierar mellan och inom medlemsstaterna. Också deras pedagogik borde utvecklas i

riktning mot träning i samarbete. Eleverna och de ungdomar och vuxna som är under utbildning borde i större utsträckning studera i grupp och presentera gemensamt utförda uppgifter samt oftare bedömas kollektivt.

Det finns dock exempel på nya modeller som genomförts inom utbildningsområdet. Ett av dem är European School Project, som upprättades av Amsterdams universitets centrum för teknisk och kooperativ förnyelse och som i dag samlar 400 skolor. Den fungerar enligt "teleresearchModelen" ("teletrips"), ett utbildningsprojekt som lärarna utarbetat tillsammans och som omfattar informationssökning, utbyte av resultat och problemlösning. Sedan starten har hundratals "teleresor" genomförts på flera språk med deltagande av tusentals elever.

● *Nätverk för externt samarbete*

Överallt i Europa kan man iaktta en lokal dynamik (i regionala företagsparker, vetenskaps- och teknikbyar, företagsparker med spridd lokalisering i städer), där det bedrivs samarbete i form av utbyte av information och praktikplatser mellan forskningsinstitutioner, företag och utbildningsinstitutioner utan att man går vägen över marknaden. Sådana lokala nätverk mobiliserar alla som verkar inom området, bl.a. stat och kommun, och främjar även därigenom de enskilda människornas förutsättningar för arbetslivet.

På liknande sätt skapar ofta nätverk, som mobiliserar alla som verkar för lokal utveckling, bl.a. föreningslivet, sysselsättningsmöjligheter, som visserligen har lågt mervärde men som ändå är en väg att undvika utslagning. Generellt sett söker nätverk för samhällsanpassning inte bara finna verksamheter för ungdomar och utslagna utan också lära dem att kommunicera, utföra tjänster och kunna byta miljö. De gör detta av altruistiska skäl, oftast utan att på något sätt se det som en professionell verksamhet, men verksamheten innebär ändå att de förvärvar former av kompetens som är centrala i det moderna samhället.

Den regionala och lokala nivån blir därför en särskilt lämpad nivå för att inleda samarbetsformer som gör det möjligt att utveckla människors förutsättningar för arbetslivet. På denna nivå kan man både skapa arbetstillfällen med högt mervärde och bäst integrera marginaliserade befolkningsgrupper. Samarbete på lokal och regional nivå är slutligen av avgörande betydelse när det gäller att göra yrkesutbildningen allmänt omfattande och stärka sammanhållningen inom Europeiska unionen.

Man kan likaledes se hur lokala nätverk för kunskapsutbyte utvecklas på olika håll i Europa: i Frankrike, Tyskland, Österrike, Belgien, Spanien och Schweiz. Dessa nätverk gör det möjligt för enskilda människor att dela med sig av kompetens och att ömsesidigt utbilda varandra genom ett slags "byteshandel med kunskaper", där var och en växelvis är lärare och elev. Områdena för dessa utbyten är mycket varierande: från informationsbehandling till språk via bl.a. schack. Det skall påpekas att dessa nätverk i allmänhet är mycket engagerade i aktioner mot analfabetism och för stödverksamhet i skolan. Erfarenheterna av dem har inspirerat till utvecklandet av en metod för kompetensförvaltning, som bygger på ADB och syftar till att utveckla grupputbildningen som många företag utnyttjar i försökssyfte.

IV Vägar för framtiden

Det centrala problemet med sysselsättningen i en ekonomi i ständig omvandling innebär med nödvändighet att utbildningssystemen måste utvecklas. Sökandet efter en utbildning som är anpassad till den förväntade arbetslivs- och sysselsättningssituationen måste ofrånkomligen höra till de viktigaste uppgifterna.

Det har utvecklats en medvetenhet om denna utveckling, och det bästa beviset för detta är att de stora, doktrinära stridigheterna om utbildningens uppgift har upphört.

Huvudfrågan gäller hur man skall komma till en större flexibilitet i utbildningen, som gör det möjligt att ta hänsyn till skiftande målgrupper och olikheter i efterfrågan. Debatten inom unionen bör i första hand inriktas på hur en sådan utveckling skall ske.

Redan nu finns det antydningar till svar på denna fråga i medlemsstaterna, vilkas prägel står i relation till de olika utbildningssystemen.

Dessa insatser för en anpassning måste fullföljas och intensifieras, särskilt enligt tre viktiga utvecklingslinjer: självständighet för de aktiva inom utbildningsområdet, utvärdering av utbildningens effektivitet och prioritet för elevgrupper med särskilda svårigheter.

A Avslutning av principdebatterna

Uppfattningarna om utbildningssystemens uppgifter och organisation, innehållet i undervisningen och själva pedagogiken har varit föremål för ofta intensiva diskussioner.

De flesta av dessa diskussioner förefaller i dag inte längre aktuella.

- Det finns inte längre någon motsatsställning eller åtskillnad mellan allmänbildningen och yrkesutbildningen. Betydelsen av allmänna kunskaper för att behärska de yrkesmässiga blir alltmer erkänd.
- Det byggs alltfler broar mellan skolan och företagen. Detta visar att de kulturella och ideologiska barriärer som skilde utbildningsinstitutionerna och företagen åt håller på att rivas till förmån för båda parter. Detta närmande eller samarbete visar sig i de olika medlemsstaterna, beroende på deras traditioner, antingen i den grundläggande utbildningen eller i vidareutbildningen.
- Principen om lika rättigheter till utbildning följs alltmer med inriktning på lika möjligheter. Positiv särbehandling av de mest missgynnade grupperna är nu accepterad för att förebygga misslyckanden i skolan.
- Tillkomsten av informationssamhället oroade först skolvärlden men har visat på en ny efterfrågan på utbildning och börjat förnya de pedagogiska metoderna. Det har också blivit möjligt att utveckla kontakter och förbindelser mellan lärare och institutioner, särskilt på Europeanivå.

B Den centrala frågan: ökad flexibilitet

Utbildningssystemens nuvarande strukturer måste anpassas för att kunna tillfredsställa skilda grupper och behov.

Dessa institutioner skapades för att utbilda medborgare eller fast anställda och är fortfarande alltför rigida, även om skolor och enskilda lärare prövar nyskapande försök, som ännu är alltför isolerade från varandra.

Det är dock vägen mot ökad flexibilitet man måste slå in på för att anpassa sig till en efterfrågan från samhället som på en gång blir starkare och mer differentierad.

Hur skall man nå dit? Det brådskar med en diskussion om detta med utgångspunkt i de stora frågor som ställs i dag:

- Hur skall man kunna förena en förlängd skolgång och tillträde till högskolan för största möjliga antal med strävan efter kvalitet i undervisningen?
- Hur skall man kunna anpassa uppgifterna för utbildningen till en mångskiftande efterfrågan, samtidigt som det fortfarande finns ett visst motstånd mot att differentiera grupperna?
- Hur skall man kunna upprätthålla och förbättra lärarnas status och samtidigt stimulera dem till att tillfredsställa alla de skiftande behoven i kunskapssamhället?
- Hur skall man kunna förbereda lärarna på utvecklingen av uppgifterna för utbildningen och förändringen av de pedagogiska redskapen?
- Hur skall man kunna skapa förutsättningar för ett livslångt lärande, dvs. ständiga möjligheter att förnya sina kunskaper och tillägna sig nytt vetande?

C Aktuella tendenser i medlemsstaterna

Man kan redan iaktta en betydande utveckling i hela Europa. Alla utbildningssystem söker skapa kvalitet, utveckla utbildningarna, skapa kontinuitet i en livslång utbildning och förbättra resurstilldelningen.

1 Strävan efter kvalitet

I fråga om den inledande utbildningen kan man iaktta en tendens till en ny inriktning på inläring och behärskning av basfärdigheterna, särskilt de tre grundläggande färdigheterna läsning, skrivning och räkning. Undervisningen i främmande språk görs allmän, liksom en introduktion till informationstekniken.

Inom och utom utbildningsinstitutionerna har lärare och utbildare genomfört experiment med nyskapande pedagogik. Inom skolan gäller detta t.ex. sådana metoder som utvecklats inom de rörelser som inspirerats av Decroly i Belgien, Steiner i Tyskland, Montessori i Italien och Freinet i Frankrike. Inom vuxenundervisningen genomförs också förnyelseverksamhet, t.ex. inom folkhögskolorna eller den s.k. *Outdoor Education*, som utvecklats i Storbritannien och som erbjuder övningar eller praxis som förändrar innehållet i den traditionella vidareutbildningen genom att den mer syftar till att förändra beteenden än till abstrakta kunskaper.

Alla dessa experiment visar att det hos lärare och utbildare finns en reell nyskapande kapacitet, som bara behöver få komma till uttryck och vidareutvecklas. De som är verksamma på fältet inom utbildningen ligger i allmänhet före utbildningssystemen. Det är hos dem man finner kunskapssamhällets föregångare.

På de högre stadierna är tendensen till en förlängning av studietiden och det vidgade tillträdet till högre studier ett påtagligt tecken på en ökning av humankapitalets samlade kvalitet. Man måste dock i alla högre utbildningssystem ställa sig frågan om hur man skall kunna ta hand om denna nya tillströmning med bibehållen examenskvalitet.

2 Sökande efter nya kvalifikationssätt

Alla medlemsstater ser kopplingen mellan allmän utbildning och yrkesutbildning som en central fråga. Vissa medlemsstater satsar på att förmedla baskompetens inom den allmänna utbildningen genom en metod för yrkesutbildning som betonar **lärlingssystemet**. Åter andra har valt en nära koppling mellan skolor och företag. Strävan är att placera ungdomarna i en "arbetslivssituation" samtidigt som kvaliteten på utbildningen bibehålls.

Andra medlemsstater föredrar att inleda den grundläggande yrkesutbildningen efter den obligatoriska undervisningen.

Att företagen och arbetsmarknadsorganisationerna tar del i organisationen av grundutbildningen och ungdomarnas övergång till arbetslivet framstår som en etablerad tendens, särskilt i form av **alternerande utbildningar** (t.ex. "dubbla utbildningar").

Vissa medlemsstater söker utveckla **utbildningsenheter för stödutbildning** eller **"utbildningsgarantier"** i syfte att ge de ungdomar som är okvalificerade vid inträdet på arbetsmarknaden möjligheter att förvärva den nödvändiga bas- och yrkeskompetensen.

Frågan om **certifierings- och valideringsprocesser och principer för erkännande av förvärvad kompetens**, särskilt sådan som förvärvats i arbetet, står i centrum för diskussionerna i flera medlemsstater, eftersom de traditionella processerna ofta framstår som alltför formella och rigida.

3 Utveckling av vidareutbildningen

Begreppet **nyckelkompetens** blir allmänt i alla utbildningar. Yrken och kvalifikationer blir alltmer flexibla. Alla medlemsstater anser att gränsdragningen mellan allmän utbildning och yrkesutbildning blir allt mindre självklar.

Det skall påpekas att den betydande ökningen av utslagningen och de demografiska perspektiven på medellång sikt har föranlett de flesta medlemsstaterna att göra **vuxenutbildningen** till ett prioriterat område för initiativ och utveckling, särskilt på lokal nivå.

I flera medlemsstater växer utbildningsresurser fram med en metod som bygger på en ömsesidig diskussion, förhandling och även hantering av utbildningsproblemen som inbegriper parterna på arbetsmarknaden. På grund av att vissa frågor - exempelvis alternerande utbildning, arbetstidsavtal och möjligheten att ge dessa ett utbildningsinnehåll - samtidigt berör skilda områden blir det i flera medlemsstater allt vanligare att man går vägen över avtal på olika nivåer.

4 Nya modeller för finansiering och utvärdering

Vissa medlemsstater provar **nya finansieringsmodeller för utbildningen**. De modeller som provas omfattar allt från "utbildningscheckar" till modeller för samfinansiering av vidareutbildning genom att de som berörs själva övertar en del av kostnaderna (genom skatteavdrag, räntesubventionerade lån eller införande av ett "sparkapital för utbildning").

Sökandet efter nya finansieringsformer för utbildningen växer fram i en situation, där anslagen till utbildningen visserligen står för en betydande del av de offentliga utgifterna, **men där man ändå kan konstatera en stagnerande utveckling under de senaste åren.**

Denna pågående debatt i medlemsstaterna om de resurser och den offentliga finansiering som skall satsas på utbildningen är förenad med **en ökad strävan efter större överskådlighet i systemen och framför allt efter en utvärdering av hur produktiva de offentliga utgifterna inom området är.** Svårigheten är att finna **tillförlitliga jämförelseindikatorer** och framför allt uppgifter om den privata finansieringen (från hushåll, företag osv.). I en tid när debatten om transfereringar blir allt livligare i alla medlemsstater, har strävan efter en bättre utvärdering av kostnader (och vinster) blivit mer och mer uttalad hos de ansvariga.

D Nya utvecklingsvägar

Mot bakgrund av dessa förändringar och erfarenheter avtecknar sig tre stora vägar för utvecklingen mycket tydligt:

Den första gäller **självständighet** för de verksamma inom utbildningen.

Det är genom en större självständighet hos ansvariga utbildningsverksamma, som är tydligt informerade om de uppgifter de anförtrotts, som utbildningssystemen bäst kan anpassa sig.

Det gäller alltså att ge större självständighet åt basenheterna. Erfarenheterna har visat att de mest decentraliserade systemen också är de flexiblaste och de som anpassar sig snabbast och kan utveckla nya former av partnerskap med social inriktning.

Inom vidareutbildningen bör denna nödvändiga självständighet bygga på en förhandlingsprocess mellan de organisationer på arbetsmarknaden som berörs på olika nivåer (företag, branscher, regionala och tvärfackliga organisationer), framför allt i syfte att ge alla arbetstagare, särskilt inom de små och medelstora företagen, tillträde till utbildningsåtgärder.

Den andra nya utvecklingsvägen gäller **utvärdering**. En utvärdering är nödvändig för att motivera den oundgängliga ökningen av anslagen.

Nytan av en utvärdering är lika uppenbar då det gäller att bedöma hur väl anpassad utbildningen är till målgruppernas behov som då man söker medel för att ge ökad framgång i skolan och underlätta inträdet på arbetsmarknaden och omskolning. Utvärdering kan också ge möjligheter att bättre anpassa yrkesutbildningen, såväl den förberedande som vidareutbildningen, till en situation på arbetsmarknaden som samtidigt präglas av hög arbetslöshet och av brist på arbetskraft inom vissa verksamhetssektorer eller yrken.

Genom utvärdering kan det bli möjligt att beakta den investering som vidareutbildningen är för företagen (och de anställda). **Företagens utbildningskostnader skapar därför, t.ex. när de används för intern omskolning eller ett praktikantsystem, en tillgång för företaget, på samma sätt som andra immateriella anläggningstillgångar, t.ex. i forskning. Dessa kostnader måste därför få samma skattemässiga behandling, dock utan att detta skall påverka den fria rörligheten för arbetstagarna. Ett förslag om detta ges i den andra delen av denna vitbok.**

Utvärdering kan slutligen bidra till att ge kännedom om och sprida experiment och goda metoder. Det är mot den bakgrunden som ett förslag ges, i andra delen av denna vitbok, att skapa ett observationsorgan för nyskapande metoder inom yrkesutbildningen.

Den tredje nya utvecklingsvägen gäller slutligen omsorgen om **grupper med särskilda svårigheter**.

Det blir alltmer uppenbart att utbildningsinsatserna måste vara särskilt intensiva i fråga om de befolkningsgrupper som inte har andra möjligheter till social integrering för att på samma gång kunna förmedla baskunskaper och grundläggande värden. Skolans integrerande roll är här grundläggande, vilket Europaparlamentet underströk i sin inledande resolution (mars 1993) om skolgången för barn till invandrare, på grundval av fru Dührkop-Dührkops rapport.

Positiv särbehandling av de socialt mest missgynnade grupperna blir helt nödvändig, särskilt i förorter och i problemområden i storstäderna. Om detta inte sker, kommer de

sociala klyftorna bara att vidgas. Dessa områden måste i stället få tillgång till ökat offentligt stöd och till koncentrerade institutionella resurser för att genomföra program som är förankrade hos de lokala myndigheterna och i det sociala nätverket, bl.a. genom föreningsrörelsen. De måste ha tillgång till de mest kvalificerade lärarna – inte helt nyutexaminerade eller vikarier – som kan utnyttja den nya informationstekniken. Stödet från skolan måste förstärkas i sådana områden i nära samarbete med hemmen.

*
* *

Att göra framsteg på vägen mot kunskapssamhället innebär en dubbel utmaning.

Det är en **ekonomisk** utmaning. Europeiska unionen, den största exportören i världen, har fullt logiskt valt att öppna sig mot världsekonomin och måste därför kontinuerligt stärka sin konkurrenskraft. Det är därigenom man kan uppnå *"en hållbar och icke-inflatorisk tillväxt som tar hänsyn till miljön"* och *"en hög grad av ekonomisk konvergens, en hög nivå i fråga om sysselsättning och socialt skydd"*, enligt artikel 2 i Fördraget om upprättandet av Europeiska gemenskapen.

Som underströks i vitboken *Tillväxt, konkurrenskraft och sysselsättning* är unionens främsta styrka dess mänskliga resurser. Problemförutsättningarna har beskrivits klart i meddelandet om en politik för Europas industriella konkurrenskraft: *"Europeiska unionens främsta styrka för att stärka sin industriella konkurrenskraft ligger i dess förmåga att skapa och utnyttja kunskaper tack vare arbetskraftens höga potential och det sociala samförstånd som ger förutsättningar för att ta till vara denna potential."*

Europa måste investera i utbildning för att höja den allmänna utbildnings- och kvalifikationsnivån hos de anställda och hos alla i yrkesverksam ålder genom den grundläggande utbildningen och genom att stimulera till att skaffa sig nya kunskaper under hela livet. Denna immateriella investering bör också göra det möjligt att bemöta de dominerande utvecklingstendenserna på arbetsmarknaden: den bristande överensstämmelsen mellan de kvalifikationer som finns att tillgå och de kvalifikationer som efterfrågas, de demografiska förändringarna, tjänsteverksamheternas utveckling och omvandlingen av arbetets organisation och innehåll, bl.a. till följd av införandet av ny kommunikationsteknik.

Parallellt med denna ekonomiska nödvändighet ställs **ett samhälleligt krav: att förhindra social splittring**. Den sociala utslagningen har ökat i omfattning i Europa under senare år. Det är inte nödvändigt att utförligt beskriva konsekvenserna av denna situation, eftersom var och en kan iaktta dem.

Det europeiska samhället måste gripa sig an problemet i hela dess vidd. Det finns två fronter vid bekämpningen av utslagningen: den måste minskas genom återassimilering av dem som nu är utslagna och förebyggas genom att minska sårbarheten hos dem som riskerar att slås ut.

Det framstår klart att särskilda insatser måste göras för de svagaste grupperna av befolkningen, särskilt inom de stadsområden som drabbats hårdast av arbetslösheten. Dessa insatser gäller såväl den grundläggande utbildningen som fortbildningen i yrkeslivet. De bör också inriktas på att utveckla åtgärder för att ge en andra chans åt de ungdomar som lämnar skolsystemet utan examen eller kvalifikationer.

Skolan är nämligen utgångspunkten. Det är i den kunskapssamhället har sina rötter. När denna vitbok betonar individens roll som den viktigaste aktören i kunskapssamhället genom den självständighet och lära som ger honom möjlighet att råda över sin framtid, är det för att framhäva skolans roll i denna utveckling. Skolan måste anpassas men är

fortfarande ett oersättligt instrument för varje individs personliga utveckling och sociala integrering. Det krävs mycket av den, därför att den har mycket att ge.

DEL 2: ATT BYGGA ETT KUNSKAPSSAMHÄLLE

Riktlinjer för åtgärderna

Kunskapssamhället byggs inte på en dag. Det sker inte genom att man utfärdar dekret utan kommer att vara en pågående process. Denna vitbok är inte sammanställd med ambitionen att lägga fram ett åtgärdsprogram. Kommissionen har inte tillgång till någon patentmedicin som den kan föreslå. Avsikten med vitboken är endast att ge underlag för överväganden och beskriva riktlinjer för åtgärderna.

Omfattningen av de förändringar som nu sker kräver dock en mobiliseringsinsats, om man i Europa inte vill att kravet på större och bättre investeringar i kunskap skall förbli en tom slogan.

Det har nu blivit nödvändigt att angripa problemen på ett nytt sätt, vad man än anser om analysen i första delen av denna vitbok, och detta av tre skäl:

- Att prioritera utbildningens kvalitet har blivit avgörande för Europeiska unionens konkurrenskraft och bevarandet av dess sociala modell. Det är bl.a. detta som avgör vad som skall ske med den europeiska identiteten under nästa årtusende.
- Efterfrågan på utbildning ökar ständigt. På utbudssidan finns det förnyade möjligheter att tillgodose denna efterfrågan genom utvecklingen av informations-samhället.
- Den sociala utslagningen har i dag nått proportioner som inte kan tolereras och som gör det till en nödvändighet att minska klyftan mellan dem som har och dem som inte har tillräckliga kunskaper.

I alla medlemsstater görs i dag stora satsningar för att höja den allmänna kvalifikations-nivån, först och främst i det allmänna syftet att återge skolan dess centrala position i samhället och med ambitionen att stärka utbildningens roll för att skapa lika möjligheter, särskilt mellan kvinnor och män. Europeiska unionen för sin del har inte lämnat någon möda ospard med de för närvarande begränsade medel – juridiskt och budgetmässigt – som står till dess förfogande. Ingen kan bestrida framgångarna med program som Erasmus, Comett och Lingua, som kommit hundratusentals européer till godo och som har bidragit till en djupgående utveckling av mentaliteterna, särskilt hos ungdomar, för vilka Europa har blivit en realitet.

De vägledande principerna bakom lanseringen av dessa program på 1980-talet finner en fortsättning i Leonardo- och Sokrates-programmen. Dessutom har reformen av strukturfonderna – särskilt i fråga om mål 4 – gjort det möjligt att utveckla gemenskaps-initiativ i form av särskilda program, som t.ex. Youth Start och Adapt, som har förstärkt utbildningsinsatserna. Slutligen omfattas det fjärde ramprogrammet för forskning för första gången finansiering av forskning om utbildning.

I dag gäller det inte att göra rent hus med vad som har uppnåtts på lokal, nationell och europeisk nivå och ännu mindre att propagera för en reform av utbildningssystemen, utan att söka skapa samstämmighet hos de aktiva – utbildare, företag, myndigheter – om nya inriktningar som snabbt kan ta formen av konkreta åtgärder.

I detta syfte vill denna vitbok vara inledningen till en debatt under år 1996, **"Europaåret för livslångt lärande"**, som skall gälla arbetet mot gemensamma mål och därvid, i överensstämmelse med närhetsprincipen, göra klara avgränsningar mellan

- åtgärder som bör genomföras på lokal och nationell nivå,

- åtgärder som bör inledas på Europainivå, och
- åtgärder för samarbete och stöd mellan Europeiska unionen och dess medlemsstater.

Kommissionen avser att presentera slutsatserna av diskussionerna kring detta och föreslå riktlinjer för kommande åtgärder.

På kompetensområdet är närhetsprincipen central i den kommande debatten av följande två skäl:

- * Å ena sidan har upphovsmännen till fördraget särskilt angivit i artiklarna 126 och 127 att gemenskapens åtgärder på utbildningsområdet skall syfta till att stödja och komplettera de nationella insatserna, samtidigt som gemenskapen fullt ut skall respektera medlemsstaternas ansvar för undervisningens innehåll och de allmänna utbildningssystemens och yrkesutbildningens organisation.
- * Å andra sidan måste alla åtgärder på utbildningsområdet i första hand präglas av närhetsprincipen, enligt vilken besluten bör fattas på den lämpligaste nivån. Det är en princip som stadfästs i fördraget.
- * Mer allmänt är det också en princip som bygger på sunt förnuft och som föreskriver endast sådana befogenheter som enskilda, familjer och myndigheter på mellannivå inte kan utöva skall tilldelas den högsta nivån i den politiska organisationen, dvs. den som är ligger längst från fältet. Enligt analysen i första delen av denna vitbok bör vägen mot kunskapssamhället inriktas på individerna. Det skall också påpekas att kommissionen är fullt medveten om att beslutsbefogenheten i flera medlemsstater ligger hos regionerna eller decentraliserade organ.

Man måste dock samtidigt vara medveten om svårigheterna med alltför konstlade avgränsningar mellan åtgärdsnivåerna. Av effektivitetsskäl, som sammanhänger med globaliseringen och risken för en nivellering av det europeiska samhället, har det mer än tidigare blivit nödvändigt att främja den europeiska dimensionen i utbildningen. För att kunna bevara sin mångfald och sin rikedom av traditioner och strukturer kommer Europa att bli en relevant interventionsnivå – och det ännu mer i takt med de kommande utvidgningarna – på grund av nödvändigheten av ett samarbete på utbildningsområdet mellan Europeiska unionen och dess medlemsstater.

I fråga om formella förfaranden önskar kommissionen att det under 1996 fastställs lämpliga forum för diskussion om samtliga frågor i samband med byggandet av kunskapssamhället. Det skulle exempelvis kunna röra sig om ministerråd i större skala som inte bara samlar utbildningsministrarna utan också social- och näringslivsministrarna.

Kommissionen noterar för övrigt med intresse att regeringssammansättningar i flera medlemsstater utvecklas mot att utbildnings- och forskningsministerierna slås samman. Även inom kommissionen har en sådan sammanslagning gjorts.

I fråga om finansieringen av kommande åtgärder avser kommissionen självklart inte att ingripa i medlemsstaternas interna avgöranden men hoppas att prioriteringen av utbildningen skall förbli en realitet.

Vad gäller gemenskapsnivån är kommissionen likaledes medveten om att det av hänsyn till budgetplaneringen inte är möjligt att omedelbart anvisa nya medel och vill därför rikta uppmärksamheten på att några av de föreslagna åtgärderna inte medför några betydande kostnader – vilket mycket väl låter sig förenas med deras nyskapande karaktär – och kan

finansieras genom en omDispositionering av resurserna inom de befintliga programmen. Bl.a. inom ramen för Sokrates och Leonardo kommer därför en åtgärdsplan att läggas fram redan 1996 beträffande de mål som anges i denna andra del av vitboken.

Från dessa utgångspunkter läggs härmed följande riktlinjer fram i syfte att underlätta samarbetet mellan alla som är aktiva på utbildningsområdet eller komplettera deras initiativ, samtidigt som var och en av dem skall behålla sin fulla handlingsfrihet inom sitt ansvarsområde:

- Det är helt och hållet medlemsstaternas uppgift att fastställa hur deras system för allmän utbildning och yrkesutbildning skall utvecklas i fråga om struktur och organisation samt att leda denna utveckling liksom även att fastställa innehållet i den undervisning som skall meddelas. Medlemsstaterna har därför en avgörande roll i skapandet av kunskapssamhället.
- Utbildningsinstitutionerna bör förstärkas och aktivt delta i bildandet av nätverk för samarbete med övriga aktiva.
- Företagen bör i allt större utsträckning delta i utbildningen och bidra till att sprida de nya kompetensformer som de har utvecklat.
- Enskilda människor bör även ständigt ha tillgång till en serie väldefinierade och mer riktade utbildningsmöjligheter som kompletterar den allmänna utbildningen och som de självständigt kan utnyttja utanför varje formellt utbildningssystem.

Kommissionen lägger fram följande fem allmänna mål i syfte att främja dessa riktlinjer och genomförandet av konkreta program:

- **Att främja tillägnande av ny kunskap.**
- **Att närma skola och företag till varandra.**
- **Att bekämpa utslagningen.**
- **Att ge färdigheter i tre europeiska språk.**
- **Att behandla materiella investeringar och investeringar i utbildning på ett likvärdigt sätt.**

För vart och ett av dessa mål ges i detta dokument riktlinjer och förslag och en beskrivning av de stödåtgärder som gemenskapen skulle kunna genomföra för att medverka till och komplettera de nationella åtgärderna.

Vidare presenteras i en faktaruta som exempel ett relevant försöksprojekt som kan bidra till att ge impulser och samtidigt fungera som demonstration.

Sådana projekt kan t.ex. i första skedet genomföras inom ramen för de befintliga Sokrates- eller Leonardo-programmen för att sedan utvecklas fullständigt inom ramen för strukturella initiativ, bl.a. Youth Start och Adapt. Vad gäller stödåtgärderna på Europainivå är förslagen indelade efter tema i stället för verksamhetsområden (t.ex. allmän och yrkesförberedande utbildning). Den rättsliga grunden för varje förslag kommer att anges i samband med att eventuella relevanta instrument presenteras mot bakgrund av de synpunkter som lämnats av medlemsstaterna, Europaparlamentet och kretsar som berörs av ämnet för denna vitbok.

I Det första allmänna målet

"ATT FRÄMJA TILLÄGNANDE AV NY KUNSKAP"

Ökade kunskaper – dvs. ökad allmän kunskapsnivå hos individerna – bör ges högsta prioritet. Detta kräver en hel uppsättning åtgärder, som det i första hand är medlemsstaternas uppgift att inleda och som har analyserats i den första delen av detta dokument.

En allmän och oomstridd princip måste iakttas: för att kunskapssamhället skall bli en verklighet måste man främja tillägnandet av ny kunskap.

Man bör alltså utveckla alla former av stimulans till inläring.

En förbättrad information om befintliga utbildningar skulle underlättas av att man i alla länder i unionen inrättade "centra för kunskapsresurser" enligt förslaget i Ciampi-rapporten.

För att den enskilde under hela livet skall kunna utnyttja de kunskaper han förvärvat måste man börja tillämpa **nya metoder för erkännande av kompetens** vid sidan av examsbevis och grundläggande utbildning, och detta till att börja med på nationell och lokal nivå.

Stöd till rörlighet är också en faktor som kan stimulera människor att vidga och fördjupa sina kunskaper. Geografisk rörlighet vidgar den individuella horisonten, stimulerar den intellektuella rörligheten och ökar allmänbildningen. Den stärker osvikligt inlärningsförmågan, som det i dag är så nödvändigt att utveckla.

Slutligen måste **den nya kommunikationstekniken** tas i utbildningens tjänst – alla dess förborgade möjligheter måste utnyttjas. Som slutmål måste varje klassrum ha den nödvändiga utrustningen för att ungdomarna skall kunna lära sig behärska informationstekniken. Detta kräver bl.a. att Europa skaffar sig nya pedagogiska kvalitetsinstrument som är anpassade till dess pedagogiska och kulturella traditioner.

Därför föreslår denna vitbok följande stödåtgärder på Europainivå:

A Erkännande av kompetens

I alla länder i Europa söker man identifiera "nyckelkompetens" och finna de bästa metoderna för att förvärva, utvärdera och styrka sådan kompetens. Förslaget är att inrätta *en europeisk mekanism som gör det möjligt att jämföra och sprida dessa definitioner, metoder och rutiner*. Vad innebär detta?

Den grundläggande tanken är att genom samarbete mellan alla utbildningsverksamma i Europa som berörs

- som ett första steg, identifiera ett antal väldefinierade kunskapsområden, allmänna eller mer yrkesinriktade (matematik, informationsbehandling, språk, redovisning, ekonomi, förvaltning osv.,
- i ett andra steg, utforma bedömningssystem för vart och ett av dessa kunskapsområden,
- i ett tredje steg, kunna erbjuda nya, flexiblare metoder för erkännande av kompetens.

Som komplettering till de formella kvalifikationssystemen skulle individen med ett sådant system kunna ges större självständighet då han bygger upp sina kvalifikationer. Det skulle på nytt väcka intresse för utbildning hos dem som inte vill eller inte kan infoga sig i ett traditionellt utbildningssystem.

Om man lyckas införa – på frivillig basis, vilket följer av den definition som givits – detta system för erkännande av kompetens på Europainivå, har ett stort steg tagits på vägen mot kunskapssamhället.

Ett projekt för *personliga kompetenskort* kommer att genomföras. Med ett sådant dokument bör var och en kunna få sina kunskaper och färdigheter erkända allteftersom de förvärfvas. Det gäller att genom undersökningar och pilotprojekt få en uppfattning om vilka uppgifter som är relevanta och att överväga formerna för hur de enskilda människorna skall kunna utnyttja ett sådant kort. Syftet är inte att utforma ett enda kort som skall införas i hela Europa utan att bidra till utvecklingen av sådana instrument för att stegvis nå fram till definitioner av gemensamma standarder, även över yrkesgränserna.

En *europaisk metod för erkännande av teknisk och yrkesmässig kompetens* kommer att införas (**jfr faktaruta**), som skall bygga på resultaten av ett samarbete mellan högre utbildningsinstitutioner, branschorganisationer företag och branschråd. Arbetsmarknadens parter kommer att medverka i detta arbete.

Slutligen kommer stöd att ges till utvecklingen av avtal i alla former – på företags-, bransch- eller regionnivå osv. – som omfattar principen om ett personligt kompetenskort.

B Rörlighet

Rörligheten för studenter skall underlättas: Enligt Europaparlamentets resolution och rådets slutsatser (1993) skall varje student som erhållit ett stipendium i sitt hemland, om han så önskar, kunna använda detta för att följa undervisning i varje institut för högre utbildning, som är berett att ta emot honom, i någon annan medlemsstat. Kommissionen kommer att lämna förslag i detta syfte.

Nya utbildningskurser på "masters-nivå" kommer att skapas, i samarbete mellan flera institutioner för högre utbildning genom en förening av mänskliga och materiella resurser. De skall leda fram till ömsesidigt erkända examensbevis som motsvarar kvalifikationsbehoven på Europamarknaden.

Det ömsesidiga erkännandet av akademiska och yrkesmässiga meriter skall utvecklas genom att ETCS-systemet ("European Transfer Credit System") för överföring av studiepoäng tillämpas generellt och att likvärdiga metoder tillämpas på yrkesutbildningsområdet. Målet inom detta område är ett ömsesidigt erkännande av utbildningsmoduler med särskild hänsyn till avtal mellan utbildningsinstitutioner och mellan branschorganisationer.

De administrativa, juridiska och socialförsäkringsmässiga hinder som begränsar utbyte mellan studenter, personer som genomgår utbildning, lärare och forskare skall avlägsnas. Kommissionen kommer att utarbeta detaljerade förslag utifrån riktlinjerna i den grönbok om dessa frågor, som ingår i dess arbetsprogram.

C Pedagogiska multimedieprogram

Inom ramen för Europaåret för livslångt lärande (1996) och i anslutning till arbetena inom expertgruppen Pedagogisk programvara för multimedia kommer utvecklingen av europeiska multimedieprogram att stödjas på följande sätt:

- Start för gemensam infordran av anbud från de berörda gemenskapsprogrammen (Sokrates, Leonardo, Esprit, Telematik, Media II, Info 2000).
- Upprättande av en organisation för att ge ökad uppmärksamhet åt, och införa märkning av, pedagogisk programvara och europeiska produkter för utbildningsområdet för att ge ökad spridning åt sådana produkter.

Exempel 1

Att skapa nya metoder för godkännande av kompetens

Mål:

- Att utveckla efterfrågan på utbildning hos ungdomar och vuxna som inte kan, eller inte önskar, gå in i ett formellt system som utfärdar examensbevis eller meddelar grundläggande yrkesutbildning.
- Att göra det möjligt för var och en att få sin kompetens inom olika delområden erkänd inom ett flexibelt och bestående system (som alla kan utnyttja i den utsträckning de önskar) för godkännande av kunskapselement.
- Att identifiera, utvärdera och gemensamt komma överens om sådana kunskapselement.
- Att stimulera individerna att själva bygga upp sina kvalifikationer, bl.a. genom att kombinera sådana kunskapselement.

Metoder:

- Att stödja europeiskt samarbete om forskning om hur stora ämnesområden kan delas in i kunskapselement.
- Att inrätta europeiska nätverk för yrkesutbildningscentra, företag och branschorganisationer med uppgift att identifiera de mest efterfrågade tekniska och yrkesmässiga kunskaperna, innehållet i den nödvändiga "nyckelkompetensen" och vägarna för att skaffa sig sådan kompetens.
- Att fastställa de lämpligaste formerna för att styrka kunskaper (bred spridning av datorprogram för utvärdering, utvärderare, tester osv.)
- Att samordna de erfarenheter som gjorts i detta avseende inom den allmänna ramen av en europeisk metod för styrkande av kompetens som ger ett Europaintyg.
- Att upprätta modeller för ett personligt kompetenskort.

"ATT NÄRMA SKOLA OCH FÖRETAG TILL VARANDRA"

Skolan och företagen är platser för att förvärva kunskaper som kompletterar, och därför bör närmas till, varandra. I några länder i Europa pågår ett sådant närmande sedan länge. I andra har det antingen inletts först sent och gradvis eller också består de vattentäta skotten mellan utbildning och produktion.

Att bygga eller förstärka broar mellan skolan och företagen kan bara vara till fördel för bägge parter och vara ägnat att stärka lika möjligheter till anställning och jämställdhet i arbetslivet mellan kvinnor och män. För skolan i vid mening, från lågstadium till högskola, rör det sig om att finna en bättre överensstämmelse mellan de utbildningar som ges och möjligheterna på arbetsmarknaden. För företagen är det viktigt att kunna räkna med arbetstagare som samtidigt har tekniska kvalifikationer och en bas av allmänbildning samt förutsättningar för självständighet och utveckling. För de kvinnor och män som genomgår utbildning ökar ett sådant närmande möjligheterna att komma in på arbetsmarknaden och att ställa om sig till förändringar i arbetet.

Närmandet mellan skola och företag bör därför prioriteras. För att detta skall kunna ske krävs att följande tre förutsättningar är uppfyllda:

Den första förutsättningen är att utbildningen öppnas mot arbetslivet.

Den andra förutsättningen är att företagen engagerar sig i utbildningsarbetet, inte bara i fråga om sina egna anställda utan också i ungdomsskola och vuxenundervisning. Utbildning får inte ses endast som ett sätt att tillhandahålla kvalificerad arbetskraft åt företagen. Dessa har själva ett ansvar, bl.a. för att ge en möjlighet – vilket ofta är detsamma som en anställning – åt alla som inte har lyckats i de traditionella utbildningssystemen. Företagen måste bättre inse denna uppgift. Vissa har gjort betydande insatser för att omskola sin personal inför den tekniska utvecklingen. Andra gör ingenting sådant utan kastar ut arbetare med uppenbara förutsättningar för utbildning på gatan.

Den tredje förutsättningen, som kompletterar de båda tidigare, är att utveckla samarbetet mellan utbildningen och företagen.

Att stärka banden mellan utbildning och företag sker i första hand genom en utveckling av lärlingssystemet. Det är en utbildningsmetod som är anpassad till alla kvalifikationsnivåer, inte bara till de lägre. Lärlingssystemet har för övrigt börjat utvecklas inom den högre undervisningen på initiativ av handelshögskolor och tekniska högskolor. Så har t.ex. en fransk handelshögskola, ESSEC, först infört praktik i sin utbildning och därefter utvidgat denna metod på en europeisk nivå i samarbete med andra europeiska institutioner för högre utbildning, som t.ex. London Business School, Università Bocconi i Milano och universitetet i Mannheim.

Lärlingssystemet ger nämligen ungdomarna på samma gång nödvändiga kunskaper och en erfarenhet av arbetet och livet på företaget. Genom att ge dem en första kontakt med förhållandena i produktionen ger det dem också betydligt bättre förutsättningar för att framgångsrikt komma in på arbetsmarknaden. **Främjande av lärlingssystemet** på Europainivå kommer att vara till fördel för både ungdomarna och företagen.

Ett närmande mellan utbildning och produktion bör också göra det möjligt att stärka och förnya **yrkesutbildningen**, både den grundläggande utbildningen och vidareutbildningen. Ett sådant närmande berör alla anställda. Ett förhållande bör särskilt betonas: För att förbli en industriell stormakt behöver Europa kvalificerade arbetare inom produktionen och måste bevara sina framstående traditioner då det gäller arbetarnas yrkeskunnande och

samtidigt utvecklas i takt med de nya kraven på produktionen: behärskning av ny teknik, ökad betydelse för underhållsarbetet, självständigare arbetsuppgifter, lagarbete och medverkan i kvalitetsarbetet. Mer allmänt uttryckt behöver Europa en yrkesutbildning som inte längre är uppdelad och sönderstyckad och som gör det möjligt för var och en att förstå, och därmed behärska, det arbete han utför och att utvecklas i det. Det gäller t.ex. att

- göra det möjligt för tekniker att bli ingenjörer genom att komplettera sin utbildning med en mer allmän undervisning i arbetsorganisation, administration, arbetsledning osv.,
- göra det möjligt för ingenjörer, liksom även för arbetare, att förstå hela processen från produktion till försäljning och slutligt utnyttjande av produkten (installation, underhåll).

Tjänsteverksamhet, hantverk och småföretag ger i dag utsikter för att nya arbeten skall kunna skapas, vilket har visats i kommissionens meddelande "Hantverk och småföretag, nycklar för tillväxt och sysselsättning i Europa" [KOM(95) 502, slutl.]. Det förefaller därför nödvändigt att främja nya alternerande utbildningar som motsvarar de nya yrkesprofilerna inom tjänstesektorn och att stödja utbildningen i att starta företag.

Man bör också stödja nyskapande inom yrkesutbildningen: det är genom att själv vara förnyande som utbildningen kan gynna förnyelse.

För att främja en sådan utveckling föreslås följande åtgärder:

A Lärningssystemet

Lärningssystemet på Europainivå kommer att utvecklas enligt Erasmus-modellen (**jfr faktaruta**). Finansieringen av stödet kommer att ske genom omdisponeringar i de befintliga programmen, bl.a. inom ramen för Leonardo.

Det går ut på att ge bättre möjligheter åt ungdomar genom att, inom hela unionen och för yrken av de mest skilda slag, återskapa något av den gesällanda som i så stor utsträckning har bidragit till de europeiska produkternas kvalitet och som redan har bevisat betydelsen av rörligheten i förvärvandet av kunskaper och färdigheter.

En särskilt insats måste göras för att få tillgång till lärlingsutbildare och faddrar, vilket är en oeftergivlig – men ibland svåruppnådd – förutsättning för en utveckling av lärlingssystemet.

Slutligen måste en europeisk lärlingsstatus fastställas som en uppföljning av grönboken om hindren för rörlighet över nationsgränserna för personer under utbildning.

Parallellt kommer det att skapas generella möjligheter att delta i *företagspraktik* på Europainivå genom en Europakonvention, till vilken företagarförbunden skall kunna ansluta sig.

B Yrkesutbildning

Utbildningen till *nya yrken inom tjänstesektorn* kommer att främjas med betoning på den ämnesövergripande karaktären hos sådana utbildningar. Så t.ex. bör man främja utbildningen till yrkena inom turism och miljövard, områden som är under full utveckling.

Stöd kommer även att ges till utbildningen av *ingenjörer och tekniker inom tjänstesektorn*. Produktion, installation, underhåll, reparation, rådgivning till användarna... tjänsteuppgifter

finns överallt. Tillkomsten av nya konsumtionsvaror, särskilt inom informations- och kommunikationsteknik, ökar i betydande utsträckning efterfrågan på tjänster, och tillverkarnas och distributörernas kundservice kan inte alltid motsvara denna efterfrågan. Inom sådana områden kan utbildningen för tjänstesektorn inte skiljas från produktionen, vilket gör dessa utbildningar särskilt intressanta. Syftet är därför att utbilda ingenjörer och tekniker som är mer specifikt anpassade till tjänsteverksamheten och konsumenternas behov genom ämnesövergripande utbildningar som delvis ges på företag och som leder till examen eller yrkestitel som ingenjör eller tekniker inom tjänstesektorn.

Utbildningen i *att starta företag* skall främjas. Tillsammans med medlemsstaterna och parterna på arbetsmarknaden kommer en undersökning att göras av former som gynnar bildandet av miniföretag, särskilt av ungdomar. I detta avseende kommer för övrigt grönboken om innovation att vittna om att mycket återstår att göra för att förenkla formaliteterna vid bildandet av sådana företag.

Ett *uropeiskt observationsorgan för förnyande metoder inom yrkesutbildningen* kommer att upprättas inom kommissionen för att möjliggöra utbyte och spridning av föredömliga metoder och nyskapande försök inom Europeiska unionen.

I samma anda kommer det att skapas resurser för att förutse behov av kompetens, kvalifikationer och nya yrken.

Exempel 2

Utveckling av lärlingssystemet i Europa

Mål:

- Att utveckla lärlingssystemet i alla dess former (alternerande eller kombinerad utbildning osv.) och på alla nivåer i Europa genom att underlätta rörligheten mellan olika utbildningscentra i Europa för längre lärlingsperioder.
- Att återskapa gesälltraditionen som gör det möjligt att under utbildningstiden få yrkes- och utbildningserfarenheter från skilda kulturmiljöer och företag.
- Att främja nya former av handledning som beaktar den europeiska dimensionen.

Metoder:

- Att skapa och befästa nätverk för lärlingscentra mellan flera länder i Europa.
- Att främja rörligheten för lärlingarna enligt ERASMUS-modellen.
- Att införa en Europastatus för lärlingar som en uppföljning av grönboken om hindren för den transnationella rörligheten för personer under utbildning.

III Det tredje allmänna målet

"ATT BEKÄMPA UTSLAGNINGEN"

Utvecklingen av våra ekonomier och kraven på konkurrenskraft har satt åt sidan flera grupper av befolkningen: ungdomar utan fullständig utbildning, äldre arbetstagare och kvinnor som söker sig tillbaka till arbetsmarknaden. De omfördelningar som kan förutses av arbetskraften mellan och inom olika verksamhetssektorer kommer att fortsätta att utöva tryck på sysselsättningsläget.

Analysen i den första delen av denna vitbok har visat att dessa grupper av befolkningen blir ännu mer utsatta, när tillgången till kunskap blir av central betydelse för ställningen i samhället och förutsättningarna för arbetslivet.

För att motverka denna marginaliseringsprocess har medlemsstaterna genomfört en serie åtgärder. Dessa bygger huvudsakligen dels på ett allt större antal olika former av praktik för utbildning eller återanpassning till arbetslivet, dels på modeller av varierande slag för återanpassning av de mest utsatta genom verksamheter i lokala föreningar. Man kan t.ex. iaktta en utveckling av inslussningsföretag, "workshops" och andra former för återanpassning genom yrkesmässiga verksamheter med ett omfattande stöd, som är inriktade på att ge kvalifikationer. Kostnaderna för dessa åtgärder är mycket tunga för de offentliga finanserna, och gemenskapen har lämnat betydande bidrag genom strukturfonderna.

Som en komplettering av alla dessa åtgärder vill denna vitbok betona nödvändigheten av att i exemplsyfte främja två serier av försök som genomförts i några medlemsstater för att bekämpa utslagningen och utveckla tillhörighetskänslan.

Det handlar om stöd till försöken med skolor för en andra chans och volontärtjänst för ungdomar.

A Skolor för en andra chans

Tanken är enkel: att ge de ungdomar som slagits ut – eller riskerar att slås ut – ur utbildningssystemet bästa tänkbara utbildning och miljö för att återge dem deras självförtroende.

Skolan är visserligen en "första chans" för varje individ att integrera sig i samhället, men man måste konstatera att detta tyvärr inte är fallet för de mest missgynnade, som ofta inte har den familjemiljö och sociala miljö som krävs för att kunna dra nytta av den allmänna utbildning som ges i skolan. De ungdomar som slås ut ur skolan kan nu ibland räknas i tiotusental i de stora tätorterna. Eftersom de saknar kvalifikationer har de inte stort hopp om att finna en anställning och därmed bli delaktiga i samhället.

De försök som gjorts i medlemsstaterna visar klart att stödundervisningen för dem inte bör ske i "ghettoskolor". I allt större utsträckning ger skolorna i känsliga områden en andra chans eller också inrättas nya skolenheter som har tillgång till kompletterande medel i en omfattning som sammanhänger med var de är lokaliserade.

Dessa skolor skall ge ökade möjligheter till kunskaper genom att prioritera lärare av högsta kvalitet, om så krävs genom att betala dem mer än på andra håll, anpassad undervisningstakt, nya former av motivation, praktik på företag, multimedieutrustning och klasser med reducerat elevantal (jfr faktaruta).

När de sociala ramarna och hemmiljön faller samman i dessa känsliga områden, gäller det också att åter göra skolan till en plats för gemenskap och aktiviteter genom att utbildarna finns kvar även efter undervisningstiden.

Försöken med en andra chans riktar sig till alla skolpliktiga i ett område med svårigheter utan något urval mellan dem som har kapacitet att följa en traditionell skolutbildning och dem som saknar denna förmåga, så att varje form av segregering undviks.

Det skall erinras om att det sedan lång tid har gjorts åtskilliga försök som syftar till att ge en "andra chans". I USA har 500 "accelerated schools" (jfr bilaga) inrättats i vissa stadsområden med en förstärkt och accelererad utbildningstakt. Vid G 7-mötet om informationssamhället, som hölls i mars i Bryssel, förklarade de ansvariga i USA att utslagna ungdomar som fallit ur det traditionella utbildningssystemet har hittat tillbaka till skolan när man givit dem tillgång till datorer och de bästa utbildarna. Då har deras intresse väckts för interaktivitet i kontrast mot den passiva attityd de intog i den vanliga undervisningen. I dessa skolor blandas i största möjliga utsträckning elever med avbruten skolgång och elever som har förutsättningar för traditionell undervisning..

I Israel utvecklades – redan före staten Israels tillkomst – ett nyskapande utbildningssystem inom ramen för "ungdomssamhällena" i bygemenskaperna som gjorde det möjligt att ta emot och integrera barn som flytt från Europa med brutna familjeband. Denna utbildningsmodell, Alyat Hanoar (jfr bilaga) tar i dag framgångsrikt emot ungdomar från Marocko, Ryssland, Etiopien osv. Med detta system har sedan tillkomsten sammanlagt över 300 000 ungdomar utbildats och integrerats i det israeliska samhället med resultatet att andelen "dropouts" (som lämnar sin utbildningsmiljö) är mycket lägre än genomsnittet för hela landet.

I ett helt annat sammanhang, men också som svar på en krissituation, är det inte förvånande att lokala myndigheter i Europa med stöd av föreningar återknyter till tanken, som ursprungligen lanserades i Europa redan under mellankrigstiden, att ge en andra chans genom skolan. I känsliga förortsområden genomförs försök med inrättningar för en andra chans genom att man ställer medel (i form av lärare och infrastruktur) till förfogande, vilket är inspirerat av dessa föregångsmetoder för återanpassning. Detta sker i Nederländerna, Spanien och Frankrike inom ramen för organisationer som inrättats på lokal nivå. Man kan i detta sammanhang, bland många andra försök, erinra om ett projekt som genomförs på Europainivå inom ramen för Comenius: fem europeiska storstäder (Antwerpen, Bologna, Bradford, Marseille och Torino) har inrättat ett pedagogiskt partnerskap som syftar till att integrera barn i invandrarfamiljer genom en framgångsrik skolutbildning.

Vissa regeringar har inte bara beslutat om betydande stöd via budgeten utan också om åtgärder för positiv särbehandling av försök med en andra chans i storstadsförorterna genom att skapa en lokal miljö av frizonstyp, som medges vissa möjligheter till undantag från de normala reglerna och villkoren.

Kommissionen avser, bl.a. inom ramen för Sokrates- och Leonardo-programmen, att ge stöd till sådana organisationer för en andra chans genom samfinansiering av ett antal pilotprojekt, skapande av nätverk för de pågående försöken och spridning av pedagogiska metoder (jfr faktaruta). På grundval av detta önskar kommissionen inleda en debatt i syfte att undersöka om det är lämpligt eller ej att i större skala inrätta skolor för en andra chans.

B Europeisk volontärtjänst

Flera medlemsstater har erfarenhet av volontärtjänst, som innebär att ungdomar – utan att detta ersätter militärtjänstgöringen – under en period kan utföra verksamheter av allmänt intresse, antingen i hemlandet eller i utvecklingsländer.

Europeiska unionen har också lämnat ett blygsamt bidrag, hittills i försökssyfte, genom programmet Ungdom för Europa. Parallellt med detta ger programmet Youth Start möjligheter till finansiering, inom ramen för yrkesutbildningen, av verksamheter för att hjälpa ungdomar utan kvalifikationer in på arbetsmarknaden.

Alla dessa försök är intressanta, men de är fortfarande av mycket begränsad omfattning. De har dessutom inte lett till några verkligt multilaterala verksamheter. Så länge en volontärstatus saknas stöter de på flera hinder i fråga om fri rörlighet, beskattning och socialförsäkring.

På sista tiden har kraven på konkreta åtgärder för att främja en europeisk volontärtjänst på Europainivå som komplettering till de nationella initiativen – och därmed med iakttagande av närhetsprincipen – tagit sig allt tydligare uttryck hos Europaparlamentet, de icke-statliga organisationerna och flera medlemsstater.

Allt detta ligger i linje med rapporten från den särskilt tillsatta kommittén "Medborgarnas Europa (Adonnino-rapporten, 1985) och Europaparlamentets resolutioner av den 22 september och den 5 oktober 1995. Tanken att skapa en "europeisk volontärtjänst för humanitär verksamhet" har tagits upp i rapporten från beredningsgruppen för regeringskonferensen 1996.

För att främja utvecklingen av en europeisk volontärtjänst kommer kommissionen att

- inom ramen för det befintliga programmet "Ungdom för Europa", som redan antagits av rådet och parlamentet, starta en aktion som ger stöd till ett betydande antal unga volontärer med uppgifter av allmänt intresse utanför deras hemland; denna volontärtjänst skall utföras dels inom gemenskapen, särskilt i problemfyllda bostadsområden, dels utanför gemenskapen i flernationella arbetslag, särskilt i utvecklingsländer,
- undersöka möjligheten av ett förslag att med stöd av artikel 126 och 127 i Fördraget om upprättandet av Europeiska gemenskapen skapa juridiska och ekonomiska ramar som underlättar utveckling och samordning av försök, nationellt och på gemenskapsnivå, med europeisk medborgartjänst, särskilt genom att undanröja vissa hinder för den fria rörligheten för unga volontärer.

Exempel 3

Att öppna en andra chans genom skolan

Mål:

- Att återanpassa ungdomar utan examen från missgynnade stadsdelar i större tätorter inom strukturer som ger en andra möjlighet till utbildning genom att skolor i dessa områden ges en ny inriktning eller genom att nya skolor lokaliseras dit.
- Att ställa betydande personalresurser till förfogande, eller förstärka befintliga resurser, genom att tillsätta lärare med särskilda kvalifikationer med samma lön som i de mest välrenommerade skolorna.
- Att hos ungdomarna utveckla motivation, förmåga att lära sig att lära, baskunskaper och social kompetens.
- Att inrätta klasser med lägre elevantal.
- Att intensivt satsa på idrottsliga och kulturella aktiviteter.

Metoder:

- Att ställa kompletterande europeisk finansiering till förfogande som stöd till nationell eller regional finansiering av inrättandet av studievägar för social integrering.
- Att inleda verksamheter för samråd och partnerskap med ekonomiska aktörer för att öka möjligheterna för ett inträde på arbetsmarknaden efter avslutad utbildning.
- Att redan från början av utbildningen som en integrerad del utnyttja fadderverksamhet genom lokala små och medelstora företag eller större företag, om möjligt med löfte om anställning om eleven tar examen eller får erkännande av sin kompetens.
- Att använda en pedagogik med anpassad studietakt och pedagogiska metoder som utnyttjar ny utbildningsteknik.
- Att skapa nätverk för skolorna för en andra chans och sprida de pedagogiska metoderna.
- Att nära knyta hemmen till skolans metodik och funktionssätt.
- Utnyttja informations- och multimedieteknik i stor omfattning (i samarbete med företagen).

"ATT GE FÄRDIGHETER I TRE GEMENSKAPSSPRÅK"

Att behärska flera gemenskapsspråk har blivit en nödvändig förutsättning för att medborgarna i unionen skall kunna utnyttja de yrkesmässiga och personliga möjligheter som öppnas för dem genom förverkligandet av stora inre, gränslösa marknaden. Denna språkliga förmåga måste gå hand i hand med en förmåga till anpassning till arbets- och levnadsmiljöer som präglas av skilda kulturer.

Språken är också ett nödvändigt steg på vägen för att lära känna andra. Att behärska språk bidrar därför till att stärka känslan av samhörighet med Europa och dess kulturella rikedom och mångfald och till att skapa förståelse mellan medborgarna i Europa.

Språkinläring har också en annan betydelse. Erfarenheterna har visat att om den sker redan i tidig ålder är den en inte oviktig faktor för framgång i skolan. Att komma i kontakt med ett annat språk är inte bara förenligt med, utan också till fördel för, behärsknings av modersmålet. Det utvecklar den intellektuella vakenheten och rörligheten och vidgar självklart den kulturella horisonten. Flerspråkighet är en av de nödvändiga beståndsdelarna såväl i den europeiska identiteten och medborgarskapet i Europa som i kunskapssamhället.

Europeiska unionen bidrar för övrigt för sin del till utvecklingen av språkinläringen inom ramen för Lingua, en verksamhet som numera har integrerats i programmen Sokrates och Leonardo.

Det går inte längre att låta behärsknings av främmande språk vara förbehållen en elit eller dem som kan lära sig språk tack vare sin geografiska rörlighet. Till följd av rådets (utbildningsministrarnas) resolution av den 31 mars 1995 kommer det att bli nödvändigt att ge var och en möjlighet att, oberoende av utbildningsväg, förvärva och behålla en förmåga att kommunicera på minst två gemenskapsspråk utöver sitt modersmål. Kommissionen beklagar att innebörden i detta åtagande har försvagats genom införandet av en restriktion som gör att medlemsstaterna kan begränsa dess räckvidd med hänvisning till uttrycket "om möjligt".

För att uppnå en faktisk behärskning av tre gemenskapsspråk är det önskvärt att man påbörjar inläringen av ett främmande språk redan på förskolenivå, och det förefaller nödvändigt att denna undervisning görs systematisk på låg- och mellanstadiet och att undervisningen i det andra gemenskapsspråket utöver modersmålet börjar på högstadiet. Det skulle även kunna vara lämpligt att, som i vissa Europaskolor, det första främmande språket blir undervisningsspråk i vissa ämnen på högstadiet/gymnasiet. Efter den grundläggande skolutbildningen bör var och en behärska två gemenskapsspråk utöver modersmålet.

Vad gäller yrkesutbildningen, såväl den grundläggande som vidareutbildningen, måste den i särskilt hög grad ge stor plats åt språkundervisningen. Denna har en dubbel betydelse i arbetslivet, eftersom den är en viktig beståndsdel i allmänbildningen och samtidigt en viktig faktor för att få sysselsättning, inom det egna landet eller tack vare den rörlighet inom unionen som den skapar möjligheter för.

Allt detta förutsätter att det finns ett kvalitetsutbud av utbildning med moderna material och metoder som är anpassade till de olika målgrupperna.

I denna vitbok föreslås följande stödåtgärder på Europeanivå med en sådan inriktning:

Gemenskapen kommer att stödja upprättandet av utvärderingssystem (inklusive utveckling av kvalitetsindikatorer) och kvalitetsgarantier för metoder och material för utbildningen i gemenskapsspråken.

Ett **kvalitetsintyg, 'Europaklasser'**, kommer att utformas och tilldelas skolor som uppfyller vissa kriterier när det gäller att främja utbildningen i gemenskapsspråk (**jfr faktaruta**).

Utbyte av språkutbildningsmaterial som är anpassat till olika målgrupper (vuxna, lågutbildade, små barn...) kommer att stödjas.

En tidig undervisning i gemenskapsspråken skall främjas, bl.a. genom utbyte av material och pedagogiska erfarenheter.

Kvalitetsintyg för Europaklasser

Mål:

- Att bygga upp undervisning i minst två gemenskapsspråk utöver modersmålet för alla ungdomar.
- Att främja nyskapande metoder i språkutbildningen.
- Att sprida undervisningsformer med daglig användning av främmande europeiska språk inom skolor på alla nivåer.
- Att verka för ökat intresse för språk och kulturer inom gemenskapen och för en tidig inlärnin g av gemenskapsspråken.

Metoder:

- Att se till att skolorna ger undervisning i minst ett gemenskapsspråk utöver modersmålet redan från låg- och mellanstadiet.
- Att fastställa ett kvalitetsintyg för "Europaklasser" som skall tilldelas enligt följande kriterier:
 - Effektiv daglig användning för alla elever av ett gemenskapsspråk på låg- och mellanstadienivå och av två språk på högstadie- och gymnasienivå.
 - Deltagande av utbildningspersonal från andra medlemsstater i unionen.
 - Tillämpning av pedagogiska metoder som gynnar en självständig språkinlärnin g.
 - Upprättande av en organisation för underlättande av kontakter mellan ungdomar i olika medlemsstater (även med utnyttjande av informationsteknik).

Genom spridningen av detta intyg kan kompletterande finansiering komma att ställas till förfogande av medlemsstaterna (inklusive regionala myndigheter).

- Att skapa ett nätverk för de skolor som har erhållit detta intyg.
- Att systematiskt främja rörlighet för modersmåls lärare inom skolor i andra länder, vilket medges av gemenskapsrätten och av de följande anpassningarna av den för offentliga tjänstemän.

V Det femte allmänna målet

"ATT BEHANDLA MATERIELLA INVESTERINGAR OCH INVESTERINGAR I UTBILDNING PÅ ETT LIKVÄRDIGT SÄTT"

I denna vitbok ses investeringar i kompetens som den centrala faktorn för att skapa konkurrenskraft och förutsättningar för arbetslivet. För att förverkliga denna inriktning måste två kategorier av delfakta analyseras och ligga till grund för förslag till åtgärder:

- nivån på de investeringar som gjorts i humankapital,
- den redovisnings- och skattemässiga behandlingen av utbildningskostnaderna.

Vad gäller den första av dessa aspekter bör det noteras att utgifterna för utbildning är starkt beroende av konjunkturutvecklingen och variationerna i aktivitetsgrad. Detta är särskilt påtagligt inom företagen, som visat en tendens till följd av lågkonjunkturen att kraftigt minska sina utgiftsnivåer. Vad gäller de offentliga utgifterna krävs det i ett klimat av åtstramning och minskning av budgetunderskotten att man ägnar ännu större uppmärksamhet åt att de investeringar det allmänna hittills gjort i utbildning bibehålls.

Vad gäller den skatte- och redovisningsmässiga behandlingen ses inte arbete som en förmögenhetspost. Det är en driftskostnad som tas upp i företagets resultaträkning som löner och skatter. Den lösning som bör undersökas är att hävda att de färdigheter och den kompetens som de anställda förvärvat när de fullgjort sina uppgifter kan bidra till att öka värdet på företaget och att man därför bör behandla en del av kostnaderna för utbildningen och lönen under utbildningstiden som immateriella, avskrivningsbara anläggningstillgångar och ta upp dem i balansräkningen.

Det är i dag en prioritet att befästa de finansieringsnivåer som samtliga aktiva inom utbildningen godkännt – vilket förutsätter att dessa nivåer mäts, att utveckla system för direkt och indirekt stimulans för att främja investeringar i mänskliga resurser och att förbättra systemen för redovisning och uppföljning av utgifterna.

Det är i synnerhet önskvärt, vilket kommissionen föreslog redan i meddelandet om "en politik för industriell konkurrenskraft för Europeiska unionen [KOM(94) 319 slutl.] att åtgärder vidtas som gynnar företag som gör särskilda utbildningssatsningar på så sätt att en del av de belopp som anslås till dessa kan tas upp i deras bokslut som immateriella tillgångar. Parallellt borde det utvecklas modeller för "sparplaner för utbildning" till förmån för personer som önskar förnya sina kunskaper eller återuppta studierna efter att ha avbrutit sin utbildning.

Utvecklingen av informationssamhället medför redan nu att en allt större andel av nya varor och tjänster som kommer att bli allt viktigare för att utvidga kunskaper släpps ut på marknaden. Flera medlemsstater har i sina skattesystem infört former av partiell skattebefrielse som ger den enskilde rätt till avdrag för vissa av de utgifter han har haft för sin utbildning. Man bör ställa sig frågan om inte dessa system bör ses över och snabbt utvidgas så att de tar hänsyn till den tekniska utvecklingen och så att medborgarna kan investera i största möjliga utsträckning i att kontinuerligt förbättra sina kunskaper.

I denna vitbok föreslås följande stödåtgärder på Europainivå för att

- å ena sidan, mäta investeringarna i utbildning, och
- å andra sidan, främja investeringar i mänskliga resurser.

Allmänna översikter kommer att utarbetas över de offentliga och privata investeringar som gjorts i utbildning inom unionen.

En sammanställning av de olika formerna av stöd och stimulanser till utbildningsinvesteringar i Europa kommer att göras för att ge spridning åt de olika befintliga systemen.

Med utgångspunkt i en undersökning av de olika villkoren för den skatte- och redovisningsmässiga behandlingen av företagens och privatpersonernas utbildningskostnader kommer ett samråd att inledas med medlemsstaterna om främjande av investeringar i mänskliga resurser, sedda som anläggningstillgångar (**jfr faktaruta**).

Exempel 5

Att främja investeringar i mänskliga resurser, sedda som anläggningstillgångar

Mål:

- Att främja en allmän syn på utbildning som en investering och inte som en löpande kostnad.
- Att stimulera enskilda människor att investera i sin utbildning enligt sparplansmodellen.
- Att främja konvergens mellan de nationella systemen i fråga om den redovisnings- och skattemässiga behandlingen av utbildningskostnader.
- Att tillnärma den skatte- och redovisningsmässiga behandlingen av immateriella investeringar, särskilt i fråga om kostnader för forskning och utbildning.

Metoder:

- Sammanställning av de olika formerna för den skatte- och redovisningsmässiga behandlingen av företagens och privatpersonernas utbildningskostnader.
- Att utvärdera de ekonomiska följdverkningarna för medlemsstaterna och företagen.
- Expertutlåtande inom gemenskapen om de olika modellerna för att företagens och privatpersonernas utbildningskostnader skall kunna behandlas som investeringar.
- Undersökning i samråd med medlemsstaterna och arbetsmarknadens parter av rättsliga och administrativa bestämmelser som medger att företagens utbildningskostnader kan betraktas som investeringar.

ALLMÄNNA SLUTSATSER

Världen befinner sig just nu i en övergångstid som präglas av genomgripande förändringar. Allt tyder på att det europeiska samhället, liksom andra samhällen, kommer att gå in i en ny tidsålder, som otvivelaktigt kommer att bli mer föränderlig och oförutsägbar än de föregående.

Säkert är att denna nya tidsålder med sin globalisering av handeln, sitt informationssamhälle och sina banbrytande upptäckter inom vetenskap och teknik, leder till frågor och farhågor främst därför att vi har svårt att riktigt skönja dess konturer.

Dessa frågor och farhågor är med all sannolikhet starkare i Europa än i övriga världen. Den europeiska civilisationen är gammal och komplex. Den slits idag mellan en mycket stark hunger efter forskning och kunskap, ett historiskt arv från ett Europa som såg den första tekniska och industriella revolutionen förändra världen, och ett mycket starkt krav på stabilitet och gemensam säkerhet. Denna strävan är fullt förståelig på en kontinent som så länge härjats av krig och slitits sönder av politiska och sociala konflikter, men den riskerar också att underblåsa en konservativ hållning gentemot utvecklingen.

Och ändå innebär denna era av omvandling en historisk möjlighet för Europa, därför att just dessa perioder av förändring som ett samhälle genomgår när det står på tröskeln till ett annat samhälle är de enda perioder som lämpar sig för de genomgripande reformer som gör det möjligt att undvika brutala förändringar. Tillväxten av handeln över hela världen, nya vetenskapliga upptäckter och ny teknologi öppnar i själva verket nya möjligheter till utveckling och framsteg.

En framstående europeisk historiker med särskilda förutsättningar för att jämföra den övergångstid vi nu genomgår med de föregående, särskilt övergången från medeltid till renässans skriver:

"Det medeltida Europa och Europa i modern tid har måst mäta sig med den bysantinska och den arabiska världen och det ottomanska väldet. I dag handlar det lyckligtvis om en mer fredlig konfrontation. Gigantiska, historiska aktörer tvingar emellertid genom geografisk eller ekonomisk styrka, eller bådadera, Europa att nå upp till motsvarande dimensioner, om den europeiska identiteten skall kunna bevaras och utvecklas. I mötet med Amerika, Japan och, i morgon, Kina, måste Europa ha den ekonomiska, demografiska och politiska styrka som krävs för att kunna hävda sitt oberoende.

Lyckligtvis har Europa sin civilisation och sitt gemensamma kulturarv. Vi har redan sett hur den europeiska civilisationen med dess under tjugofem sekler ständigt förnyade kulturskikt har kunnat skapa sig nya vägar och än i dag är det, som det en gång uttrycktes i en slogan, de grå cellerna som är Europas främsta råvara."

Det är alltså med Europa som måttstock som framstegssamhället kommer att kunna skapas, ett samhälle som kan bidra till förändringar på det globala planet och ändå fullt ut kunna behålla medvetenheten om sin identitet.

Denna vitbok har hävdats ståndpunkten att det är genom att så snabbt som möjligt bygga upp det europeiska kunskapssamhället som detta mål kan uppnås. Detta steg framåt för med sig djupgående förändringar. **I själva verket orsakar våra utbildningssystem alltför ofta till att en yrkesbana stakas ut en gång för alla. Det finns för mycket stelbenthet, för många vattentäta skott mellan allmän och yrkesrelaterad utbildning, inte tillräckligt med**

¹ Jacques LE GOFF, *La vieille Europe et la nôtre*, Éditions du Seuil, 1994.

broar mellan dem och inte tillräckligt med möjligheter till nya utbildningsformer under ett livslångt lärande.

Utbildningen förmedlar de nödvändiga hållpunkterna för att kunna bekräfta den individuella och kollektiva identiteten och möjliggör samtidigt att nya vetenskapliga och tekniska framsteg kan göras. Utbildningen ger individen en autonomi som, om den delas av alla, stärker känslan av sammanhållning och tillhörighet. Europas kulturella mångfald, dess långa historia och rörligheten mellan olika kulturer är dess stora styrka vid omställningen till den nya värld som skymtar vid horisonten.

Att vara europé är att ha tillgång till ett kulturarv av oöverträffad rikedom och mångfald. Det borde också vara att ges alla möjligheter att få tillgång till vetande och kompetens. Syftet med denna vitbok är att göra det möjligt att bättre utnyttja dessa möjligheter. De rekommendationer som ges här vill alltså inte göra anspråk på att ha uttömt ämnet.

Syftet med rekommendationerna är mera blygsamt. De skall, tillsammans med utbildnings- och fortbildningspolitiken i medlemsstaterna, bidra till att få Europa in på vägen mot kunskapssamhället. Rekommendationerna är också tänkta som inledningen till en utvidgad debatt under de kommande åren. Slutligen vill de bidra till att visa att Europas framtid och dess plats i världen är avhängig av att vi i framtiden kan fästa åtminstone lika stor vikt vid europeiska kvinnors och mäns personliga utveckling som vi fram till nu har fäst vid ekonomiska och monetära frågor. Det är på detta sätt som vi kan visa att Europa inte enbart är en frihandelszon utan också en politiskt organiserad enhet och medlet för att inte behöva underkasta sig globaliseringen utan bli herre över den.

Bilaga 1

Några fakta och sifferuppgifter

Anmärkning:

1. *De fakta och sifferuppgifter som redovisas nedan har hämtats från ett antal dokument som utarbetats av Europeiska kommissionen eller OECD. Som all statistik, och i ännu högre grad statistik av jämförande natur, skall dessa uppgifter användas med försiktighet - särskilt som de till större delen avser läsåret 1991/92.*
2. *Uppgifterna om yrkesutbildning avser i huvudsak fortbildning inom yrkeslivet. (En av orsakerna till detta är att grundutbildningen i flera medlemsstater ligger inom den offentliga undervisningens område. Så är t.ex. fallet i Frankrike, särskilt beträffande den s.k. tekniska utbildningen.) Det är dessutom svårt att få fram exakta och fullständiga uppgifter i de fall då den återkommande utbildningen företrädesvis sköts av företag (och branschorganisationer).*

UTBILDNING

- **1993 fanns det nästan 117 miljoner människor under 25 år i unionens 15 medlemsstater, vilket motsvarar 32% av befolkningen.** Den största relativa andelen unga människor finns i Irland: 43%, eller 1,5 gånger så många som i Tyskland, där denna procentuella andel är lägst. **Sedan 1973 har gruppen under 25 år haft en vikande andel av befolkningen i alla medlemsstater.** I flera länder (Spanien, Finland, Nederländerna, Portugal), där denna åldersgrupp hade den relativt högsta andelen, har denna nedgång varit starkast. Det skall påpekas att den procentuella andelen av befolkningen är mycket ojämnt fördelad för gruppen under 25 år: från över 35% i södra Portugal och Italien samt i den norra halvan av Frankrike och i Irland t.ex. till under 29% i de norra regionerna i Italien och i de nya tyska förbundsstaterna.
- **Under läsåret 1991/92 fanns det i Europeiska unionen 67 miljoner elever och studerande - dvs. nära en femtedel av den totala befolkningen. (Beräkningen gäller de dåvarande tolv medlemsstaterna.)** Nära 60% av gruppen under 25 år var inskrivna vid en utbildningsinstitution. Om man också räknar med de barn som var inskrivna i någon form av förskoleutbildning, fanns det 1992 nära 77 miljoner under 25 år i utbildningsinstitutionerna i de dåvarande tolv medlemsstaterna, dvs. nära 70% av denna åldersgrupp.
- **Läsåret 1991/92 fanns det i Europeiska unionen (de dåvarande tolv medlemsstaterna) över 22 miljoner elever i grundutbildning inom åldersgruppen, dvs. mer än en tredjedel av den befolkningsgrupp som var i utbildning.**
- **Mer än 35 miljoner elever var inskrivna i gymnasieskolor i Europeiska unionen under läsåret 1991/92, dvs. 52% av samtliga i gruppen under 25 år som var i utbildning.** Procentsatserna varierar något mellan de olika länderna: från 44% i Portugal till nära 60% i Tyskland. Inom unionen som helhet (och särskilt i Tyskland, Italien, Nederländerna, Österrike och Sverige) finns det fler ungdomar på de yrkesförberedande gymnasieutbildningarna (nära 79% i Tyskland) än på de allmänt studieförberedande utbildningarna.

- **Nära tio miljoner under 25 år var under läsåret 1991/92 inskrivna vid en institution för högre utbildning**, dvs. 14% av dem som var i utbildning inom denna åldersgrupp. Den procentuella andelen var högst i Danmark och lägst i Portugal. Det skall påpekas att (fortfarande betr. läsåret 1991/92) 5% av studenterna kom från andra länder. (Också i detta avseende finns det tydliga skillnader mellan medlemsstaterna: 10,4% i Belgien mot 1,4% i Grekland.)
- **Alla ungdomar avslutar inte nödvändigtvis sin skolgång med en examen:** för gymnasieutbildningen var förhållandet mellan antalet utfärdade avgångsbetyg och antalet 18-åringar i Europeiska unionen 0,81; för 23-åringarna var motsvarande förhållande 0,23. Båda uppgifterna avser läsåret 1990/91, och i båda fallen finns det stora variationer mellan medlemsstaterna.
- **Det fanns över fyra miljoner lärare i Europeiska unionen under läsåret 1991/92** (den högre utbildningen undantagen).
- **Flertalet utbildningsinstitutioner är offentliga inom hela Europeiska unionen:** mer än 70% av institutionerna hör direkt till den offentliga sektorn. Den största andelen privata institutioner, som är helt självständiga (dvs. är privata och får mindre än 50% av sina resurser från den offentliga sektorn), registrerades i Italien.
- **Mer än 20% av alla ungdomar under 25 år, som inte deltog i utbildning, var arbetslösa** i mars 1995 (procentsatserna varierar från 6,5% i Luxemburg till över 45% i Spanien). I alla länder i unionen med undantag av Tyskland är ungdomsarbetslösheten påtagligt högre än arbetslösheten för den totala arbetskraften.
- **Det finns ett allmänt direkt samband (dock med undantag av Grekland och Italien) mellan utbildningsnivå och arbetslöshet: ju högre utbildningsnivån är, ju lägre är den procentuella andelen arbetslösa.** I Belgien, Danmark, Tyskland, Spanien, Frankrike, Irland, Italien, Finland, Sverige och Förenade kungariket var andelen arbetslösa minst 15% för ungdomar med enbart obligatorisk utbildning men under 10% för dem som genomgått högre utbildning.
- **Utbildningskostnaderna är en mycket betydande del av de offentliga utgifterna.** Under 1992 anslog Finland störst andel av BNP åt utbildning (nära 8%). För de länder som det finns uppgifter för varierar denna andel mellan 7,9 och 5% (Tyskland, Nederländerna). Med undantag av Nederländerna, där de privata institutionerna har en ganska betydande andel (3,3% av BNP), står de offentliga institutionerna för nästan samtliga utbildningskostnader. Det finns inte nödvändigtvis något direkt samband mellan den procentandel av BNP som riktas till utbildningen och kostnaderna per elev i förhållande till BNP per capita.
- För närvarande deltar över 500 000 studerande i distansundervisning på högskolenivå, vilket motsvarar cirka 7% av den del av befolkningen som deltar i högre utbildning.

YRKESINRIKTADE UTBILDNINGAR

- **60% av ungdomarna deltar i yrkesinriktad utbildning på gymnasienivå** (63% av männen och 58% av kvinnorna). Förenade kungariket är det enda land, där fler kvinnor (59%) än män (52%) ägnar sig åt yrkesinriktad utbildning.

- **De offentliga utgifterna för yrkesinriktade utbildningsprogram var 0,5% av BNP 1993, jämfört med 0,25% 1985.** Man beräknar att arbetsgivarna anslår ungefär 1,5% av de totala lönekostnaderna till personalutbildning.
- **Varje år deltar uppskattningsvis åtminstone 20% av den yrkesaktiva befolkningen inom EU i någon form av återkommande yrkesutbildning under i genomsnitt en till två veckor.** Enligt en enkät, som gjordes 1992, hade i de tolv medlemsstaterna cirka 5% av de manliga och 6% av de kvinnliga anställda över 25 år deltagit i någon form av yrkesutbildning under de senaste fyra veckorna före enkäten.
- **Den privata sektorns roll som utbildningsgivare är större än någonsin.** Man beräknar att det finns över 60 000 utbildningsanordnare i Europeiska unionen.
- **Även om det finns över 3 000 institutioner för högre utbildning i Europeiska unionen, är deras roll blygsam inom vidareutbildningen.** I Frankrike svarar dessa institutioner för 5% av den återkommande utbildningen, räknat i antal deltagare. Motsvarande andel i Tyskland är 2-3%; i Skandinavien och Förenade kungariket överstiger den 10%.
- **Deltagandet i vidareutbildning är beroende av utbildningsnivån.** För de medlemsstater, där information finns att tillgå, tyder uppgifterna på att personer med gymnasieutbildning deltar i större utsträckning i vidareutbildningen än de som lämnade skolsystemet efter den obligatoriska utbildningen.

Bilaga 2

Exempel på gemenskapsprogram inom utbildningsområdet

Erasmus (studenter)

Rådsbeslut: 1987

Deltagare: 1987/1988: 3 000 stipendiater
1995/1996: 170 000 stipendiater

Comett II (samarbete universitet/företag och industripraktik för studenter)

Rådsbeslut: 1988

Deltagare: 1990: 4 400 studenter på praktik i andra
medlemsstater
1994: 8 700 studenter på praktik i andra
medlemsstater

75% av de företag som deltog i Comett-projekten var små eller medelstora.

Petra II (ungdomar i grundläggande yrkesutbildning och unga arbetstagare)

Rådsbeslut: 1991

Deltagare 1992 — 1994 23 566 ungdomar i grundläggande
yrkesutbildning
13 053 unga arbetstagare

Force (Vidareutbildning i Europa)

Rådsbeslut: 1990

Deltagare: 5 000 europeiska partnerskap, varav cirka 3 000 företag eller
företagsgrupper (70% små och medelstora) och 900 europeiska
partnerskap för utbildning under medverkan av
arbetsmarknadsorganisationer inom 720 projekt

2. Exempel på projekt inom ramen för Sokrates-programmet

- **Higher European Diploma in Administration and Management (HEDAM)** är en examen som är ett resultat av högskolesamarbete. Studietiden är tre år och 20% av läroplanen ägnas studier i två språk. För närvarande är 300 studenter inskrivna. Antalet samarbetande institutioner är 22.
- **Projekt för distansundervisning på initiativ av Europeiska centralförbundet för utbildning av barn till migrerande arbetstagare (Efecot)**, som organiserar 40 nationella föreningar och grupperingar med ansvar för utbildningen av barn till föräldrar med ambulerande verksamhet (pråmtrafik, tivoli, cirkus). Projektet riktar sig också till föräldrarna.
- **Euroling** (datorstött studiematerial i italienska, spanska och nederländska på nybörjar- och mellannivå). Detta material kan användas självständigt och i grupp. Åtta europeiska universitet deltar.
- **Polyphonia** (Europeiska musiknätverket - Erasmus): Tolv musikvetenskapliga institutioner och europeiska konservatorier har bildat ett nätverk för samarbete i syfte att öka rörligheten för sina studenter och lärare (gemensamma kursplaner och intensivprogram samt examensjuror). Detta nätverk har givit upphov till en kammarorkester och en brassensemble.
- **Tradutech** (Europeiska nätverket för tolk- och översättarskolor - Erasmus): Sedan 1986 samarbetar över 40 tolk- och översättarskolor för att skapa rörlighet för studenter och lärare. Tradutech, ett tekniskt hjälpmedel för översättningsstöd, är ett av resultaten av detta samarbete. Alla samverkande skolor använder ECTS-systemet (det europeiska systemet för överföring av studiemeriter). Undervisningen i de minst spridda språken i Europa har stärkts och ett projekt, som är unikt i Europa, inom området utbildning av teckentolkar är under utveckling.
- **Diecec** (Europeiska stadsnätverket för samarbete inom interkulturell utbildning - Comenius): I kampen mot arbetslöshet och utslagning från arbetsmarknaden till följd av automatiseringen har fem europeiska storstäder (Marseille, Antwerpen, Bradford, Bologna och Torino) upprättat ett partnerskap för utbildning i syfte att främja integreringen av barn från invandrarfamiljer genom förbättrade resultat i skolan.
- **Adele** (Införande av den europeiska dimensionen i språkutbildningen - Lingua): Transnationella arbetsgrupper med representanter från fyra länder (Frankrike, Grekland, Portugal och Spanien) har upprättats och gemensamt utarbetat moduler för multimedieutbildning med tillhörande lärmaterial i syfte att föra in den europeiska dimensionen i undervisningsinnehållet i främmande språk.
- **Meithal** (Den europeiska dimensionen i den grundläggande lärarutbildningen - Comenius): Sedan 1990 samlar nätverket Meithal ("arbeta tillsammans" på gaeliska) under en månad lärare och blivande lärare från tolv utbildningsinstitutioner i åtta unionsländer kring ett fastställt tema (1994: konsten i Europa) i syfte att stimulera till meningsutbyte och reflektion kring den europeiska dimensionen i den grundläggande lärarutbildningen.

3. Exempel på projekt inom ramen för Leonardo-programmet

- **Kvalitetssystem (Force):** Ett konsortium av irländska, portugisiska och spanska företag har utarbetat ett utbildningsprogram, som är inriktat på de europeiska små och medelstora företagens behov i samband med genomförandet av de kvalitetsprogram som syftar till att integrera kvaliteten i företagets strategistyrning och som styrredskap för humanresurserna. Detta projekt har bidragit till spridningen av kvalitetsstandarden ISO 9 000. Programmet finns på CD-ROM i fyra språkversioner.
- **Internationellt program för att fördela praktikplatser till ungdomar i grundläggande yrkesutbildning inom metallsektorn (Petra):** Upprättat i Danmark inom ramen för ett projekt lett av den partssammansatta kommittén inom metallområdet för grundläggande utbildning med obligatorisk utlandspraktik på samtliga linjer. En liknande utveckling har följt lagstiftningsvägen i Italien, Nederländerna och Spanien.
- **Euskal-Herria (Comett):** Utbildningssamarbete mellan universitet och företag, omfattande 10 företag, 7 universitet och 18 branschorganisationer från Baskien och andra regioner i Europa, i syfte att utveckla utbildnings- och omskolningskurser för att ge bättre möjligheter på arbetsmarknaden åt arbetslösa och arbetstagare som behöver skaffa sig nya kvalifikationer.
- **Utformning av och behörighet för en ny yrkeskategori på verkstadsområdet: "teknikexpert" (Force).** Detta projekt är inriktat på utbildning av högkvalificerad personal och är ett partnerskap mellan europeiska biltillverkare, återförsäljare och utbildningscentra i flera länder. Det har lett till att två datorprogram för multimedieutbildning har utarbetats inom områdena motorbuller och luftkuddar.
- **Biomerit (Europeiska nätverket för bioteknisk utbildning - Comett):** Biomerit omfattar cirka 33 deltagare från sju unionsländer och har på tre år anordnat nära femton utbildningsseminarier för cirka 900 deltagare. En av de stora förtjänsterna med Biomerit är att man valt en metod som förenar studenter och forskare, som skaffar sig erfarenheter av arbetet i ett europeiskt nätverk, och företag i syfte att införa biotekniska innovationer inom jordbruk och små och medelstora företag.
- **Starta eget i utlandet (Petra):** Handelsskolor i Danmark, Luxemburg, Nederländerna och Portugal samarbetar i ett partnerskap om simulering av bildande av transnationella företag inom ett nätverk för grundutbildning. Företagsprojekt i utlandet utvecklas inom varje utbildningscentrum. När projekten är slutförda presenteras de av lokala juryer (handelskammare, företag) på "företagsmarknader".
- **Ecata (Comett):** Ett transnationellt projekt för utbildning i spjutspetsteknologi inom det flygtekniska området. Sju universitet och elva europeiska tillverkare samarbetar i detta partnerskap, som riktar sig till unga ingenjörer. Utbildningen leder fram till diplom och 2 000 undervisningstimmar har genomförts sedan 1990.

4. Exempel på projekt inom programmet Telematiktillämpningar

- **Att lära genom undersökningar och upptäckter:** Två konsortier av företag och utbildningsinstitutioner har startat två utbildningsprogram, det ena för medicinstudenter och det andra för elever på den tekniska gymnasieutbildningen, som bygger på ett intensivt utnyttjande av simulerade praktiska arbeten. De studerande kan utnyttja ett integrerat pedagogiskt stöd som på begäran ger vägledning och förklaringar. Denna metod, som betonar induktiva resonemang, bör leda till djupare kunskaper, som är lättare att överföra (projektet Coast och Serve).
- **Universitetssamarbete för att främja nya utbildningstjänster:** Att ge tillgång till omfattande kunskapsresurser räcker inte – de måste struktureras efter målgruppernas behov och vara attraktiva och motiverande för användarna. Ett koncept som ger levande kunskap i denna anda har definierats och tillförts material av ett universitetskonsortium (Ariadne-projektet) och valideras för närvarande på ett antal företag i fråga om ekonomisk och social relevans. Ett andra universitetskonsortium utför försöksverksamhet med distribution av tjänster via hybridnät som kombinerar kabel-TV, publika telekommunikationsnät och forskningsnät (Elektra-projektet).
- **Utbildning för små och medelstora företag:** Ett konsortium bestående av tekniska utbildningsinstitutioner och små och medelstora företag bidrar till utvecklingen av en databank över kursmoduler. Leverantörerna av utbildningstjänster anpassar standardmodulerna till sina kunders specifika behov. Användarna har tillgång till utbildningsresurserna antingen från sin arbetsplats på företaget eller på ett lokalt utbildningscentrum (Ideals-projektet).
- **Utbildning i hemmet:** Denna typ av distansutbildning är den vanligaste. Framstegen inom telematiken gör det möjligt att erbjuda pedagogiska media av hög kvalitet, bättre interaktion mellan elev och lärare och en rik mediamiljö. I projektet Domitel görs försök med användning av kabel-TV, medan Topilot utnyttjar en specifik lösning för migrerande arbetstagare som bygger på tekniken med mobildatakommunikation.
- **Specialiserade utbildningsnät:** En ökande del av utbildningen i spjutspetsteknologi finns inte att tillgå på universiteten – antingen därför att efterfrågan inte är tillräcklig på lokal nivå för att ekonomiskt motivera inrättandet av en avancerad kurs, eller därför att forskningen i första hand bedrivs av företag. Europa är den lämpligaste nivån för att organisera detta slag av utbildning. Två konsortier utvärderar nya utbildningsmetoder som anpassats till dessa nya behov. Det ena drivs av ett nätverk av europeiska forskningslaboratorier för mikroelektronik (Modem), det andra av ett nätverk av nationella meteorologiska institut (Euromet).

BILAGA 3

Alyat Hanoar – en utbildningsmodell

Alyat Hanoar är en institution i Israel som har specialiserat sig på uppfostran av ungdomar som har haft särskilt svåra problem under sin uppväxt, beroende på svårigheter inom familjen, sociala eller kulturella problem, som hindrat deras utveckling till ansvarstagande vuxna.

Verksamheten, som ursprungligen startade i Tyskland 1932, tillkom för att rädda barn från judiska familjer som hade utsatts för diskriminering, särskilt på arbetsmarknaden, och inriktade sig på att låta dessa ungdomar komma i grupper till Israel där man tog hand om deras uppfostran och utbildning i självstyrande "ungdomsbyar" i vissa kibbutzer.

Under nära trettio år skulle denna institution fortsätta att ta hand om framför allt invandrade ungdomar, särskilt psykiskt skadade barn, överlevande från koncentrationslägren, och senare föräldralösa ungdomar som utvandrat från Nordafrika och Iran. Mot slutet av sextioalet skulle Alyat Hanoar mer och mer komma att ta hand om ungdomar från "det andra Israel", det vill säga den stora befolkningsgrupp, med rötter framförallt i Marocko, vars integration i det israeliska samhället hade misslyckats. Från och med 1985 blev inriktningen åter en ny genom att man fick i uppdrag att ta hand om anpassningen, utbildningen och den sociala integreringen av 50 000 judiska ungdomar från Etiopien, vilka hade flyttats till Israel under särskilt traumatiska och påfrestande förhållanden.

Grundbulten i detta system för individuell återanpassning, såväl psykologiskt som kulturellt och socialt, är en ungdomsby eller närmare bestämt det samhälle som byggts upp kring dessa ungdomsbyar. Detta samhälle består inte bara av studerande ungdomar utan också av lärare, en ledningsgrupp ("husmor" eller "husfar" i de olika husen, fritidsledare, instruktörer, psykologiska rådgivare, socialassistenter osv.) samt teknisk och administrativ personal. En stor del av denna personal bor för övrigt inom området, ofta tillsammans med sin familj.

Samhället administreras på det sociala planet av en grupp inrättningar som sköts av eleverna (elevråd, olika kommittéer, husråd osv.). Den vuxna personalen samlas regelbundet och får handledning av byns chef för att kunna tjänstgöra som förebilder, stöd och samtalspartner åt ungdomarna.

Den fostran som ges i dessa ungdomsbyar syftar till att uppnå tre viktiga mål:

1. Att stärka individens självständighet, bejaka och utveckla hans personlighet genom ett samspel dels mellan eleverna dels mellan elever och personal.
2. Att sträcka sig utanför den undervisning som styrs av den läroplanen som fastställts av utbildningsministeriet genom att öppna större perspektiv och utveckla elevernas alla talanger, inom till exempel sport och konstnärlig eller musikalisk verksamhet, genom att erbjuda kurser, verkstäder, besök och andra kompletterande aktiviteter.
3. Att stärka det individuella ansvarstagandet gentemot kollektivet och samhället genom att eleverna anförtros olika uppgifter (som att i tur och ordning hjälpa till i matsalen, i biblioteket, på sport- och lekplatser, med rumsstädningen osv.) eller speciella uppdrag (som att ge stödundervisning, följa med en annan elev till vårdcentralen eller sjukhuset osv.).

Det mest märkvärdiga med detta system är utan tvivel att det fungerar utan de bestraffningar föräldrar och lärare brukar använda sig av. I ungdomsbyn är det det sociala trycket som spelar denna roll och som dessutom gör det på ett mer effektivt sätt än bestraffningar skulle ha gjort.

De resultat man uppnått med denna modell är imponerande. Inte bara har ett stort antal mycket harmoniska personligheter danats här, utan framförallt är andelen "dropouts" som lämnar den här utbildningen mycket lägre än det nationella genomsnittet, (3% i stället för 10%), och detta trots att många av de här ungdomarna tidigare har haft täta återfall av skol- och studieavbrott. Smidigheten och styrkan i den här modellen, som har haft att överbrygga både stora kulturella skillnader och avsevärda fördomar, har bevisats inte minst genom de fantastiska resultat som uppnåtts när man på mindre än tio år inlemmat de unga etiopiska flyktingarna i det israeliska samhället.

Alyat Hanoar har sedan det grundades berett plats åt mer än 300 000 unga människor. Idag finns det i det sextiototal byar som Alyat Hanoar driver mer än 17 000 ungdomar. Dessa utgör en tredjedel av de ungdomar som studerar på motsvarande sätt och 10 till 12 % av hela åldersgruppen.

Den årliga kostnaden per elev i dessa byar är relativt blygsam, i storleksordningen 45-55 000 svenska kronor, skolavgifterna inberäknade.

BILAGA 4

Erfarenheterna av "Accelerated Schools" i USA

Försök med "Accelerated Schools", eller intensivskolor, bedrivs med framgång i Förenta staterna och är en av de bästa lösningar amerikanerna har åstadkommit när det gäller att lösa den kris i skolsystemet som lett till att en tredjedel av eleverna på grundskolan och i gymnasiet misslyckas med sina studier.

De elever som misslyckas, de så kallade "riskeleverna", är i allmänhet två år efter i sin skolgång. Mer än hälften av dem lämnar skolan utan examen. Dessa elever kommer för det mesta från socialt belastade miljöer, är fattiga och tillhör någon av de etniska minoriteter som inte är engelsktalande. Många lever också i familjer med en ensamstående förälder.

Principen med intensivskolor bygger på övertygelsen att man kan slussa en årskull elever genom skolan så att alla elever är på samma nivå när de avslutar sin den obligatoriska skolan. Detta innebär att man låter "riskeleverna" arbeta i en högre takt än de elever som kommer från privilegierade miljöer. Vad det handlar om att erbjuda elever med svårigheter skolor av högsta kvalitet.

Utformningen av dessa skolor bygger på uppfattningen att den undervisning som används för "begåvade" barn lämpar sig lika bra för alla barn. Man menar att elever med svårigheter inte skall anses som långsamma och oförmögna till inläring inom normal tid, utan att de tvärtom skall ges ambitiösa mål som skall förverkligas inom en tidsfrist som ovillkorligen skall hållas.

Varje elev, varje förälder och varje lärare måste vara övertygad om att det inte finns något sådant som ett förutbestämt misslyckande. Alla manas att tillsammans med skolans personal bilda ett arbetslag som fullt ut tar sitt ansvar. Efter att ha skapat sig en vision av hur en skola skall vara, engagerar sig arbetslaget i uppbyggnaden av en intensivskola som allteftersom lär sig att på egen hand lösa de problem som kan uppstå.

Arbetslaget bör se vars och ens olika begåvningar som en resurs, som annars i allmänhet är dåligt utnyttjad. Skolans förvandlingsprocess leder till en förändrade attityder och skapandet av en ny kultur.

Det tar ungefär fem månader innan arbetssättet blivit framgångsrikt. Det krävs många timmar av möten och samråd mellan skolans arbetslag, föräldrarna och eleverna.

De skolor som ger sig in på den här typen av verksamhet får inte bli ensamma. De måste känna att de har stöd inom ett nätverk av skolor som engagerat sig i samma slags metodik. I Förenta staterna kan de också få stöd av arbetslag vid universiteten, särskilt vid Stanforduniversitetet.

Flera hundra sådana här projekt har med framgång slutförts i Förenta staterna och har varit föremål för studier och publikationer som uppmuntrar till fortsatt verksamhet.

KOM(95) 590 slutlig

DOKUMENT

SV

16

Katalognummer : CB-CO-95-658-SV-C

ISBN 92-77-97166-5

Byrån för Europeiska gemenskapernas officiella publikationer

L-2985 Luxemburg